

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE

Vzdělávání dospělých a rekvalifikace jako nástroj na podporu
integrace cizinců

Magisterská diplomová práce

Studijní program: Andragogika

Autor: Bc. Adéla Hrušková

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Veselský, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma „*Vzdělávání dospělých a rekvalifikace jako nástroj na podporu integrace cizinců*“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne. ....

Podpis .....

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Pavlu Veselskému, Ph.D. za odborné rady, připomínky a konzultace, které mi poskytl při psaní diplomové práce. Také bych ráda poděkovala za spolupráci, vstřícnost a čas pracovníkům Integračního centra a Úřadu práce v Uherském Hradišti. Zvláštní poděkování patří také panu tlumočnickovi za organizační a překladatelskou činnost. A na závěr bych ráda poděkovala participantkám z Ukrajiny za účast na výzkumném šetření.

Anotace

Jméno a příjmení:	<i>Bc. Adéla Hrušková</i>
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Studijní program:	<i>Andragogika</i>
Studijní program obhajoby práce:	<i>Andragogika</i>
Vedoucí práce:	<i>Mgr. Pavel Veselský, Ph.D.</i>
Rok obhajoby:	<i>2024</i>

Název práce:	Vzdělávání dospělých a rekvalifikace jako nástroj na podporu integrace cizinců
Anotace práce:	Cílem diplomové práce je interpretovat zkušenosti cizinců s integrací v ČR a porozumět tomu, jak vzdělávací kurzy a rekvalifikace přispívají k jejich začleňování do hostitelské společnosti. V teoretické části jsme vymezili základní pojmy a integrační nástroje využívané při řešení ukrajinské migrační krize. Zaměřili jsme se na teoretické ukotvení integračních procesů i aktuálně platnou koncepci integrační politiky ČR. Výzkum v empirické části byl realizován prostřednictvím kvalitativní výzkumné strategie. Konkrétně jsme se zaměřili na hloubkové zachycení zkušenosti lidí, kteří byli donuceni opustit své domovy z důvodu ruské invaze na Ukrajině. K tomuto účelu jsme zvolili interpretativní fenomenologickou strategii, která nám umožnila zachytit zkušenosti a pocity, které se promítaly do procesu integrace v novém prostředí.
Klíčová slova:	Cizinci, ukrajinští uprchlíci, vzdělávací kurzy, rekvalifikace, integrace, integrační politika ČR, kvalitativní výzkum, interpretativní fenomenologická analýza
Title of Thesis:	Education and retraining of adults as a tool to support the integration of foreigners from Ukraine

Annotation:	The aim of the thesis is to interpret the experiences of foreigners with integration in the Czech Republic and to understand how educational courses and re-training contribute to their inclusion into the host society. In the theoretical part, we have defined basic concepts and integration tools used in solving the Ukrainian migration crisis. We focused on the theoretical framework of integration processes and the currently valid concept of integration policy in the Czech Republic. The research in the empirical part was conducted using a qualitative research strategy. Specifically, we focused on a deep understanding of the experiences of people who were forced to leave their homes due to the Russian invasion of Ukraine. For this purpose, we chose an interpretative phenomenological strategy, which allowed us to capture the experiences and feelings that were reflected in the process of integration into a new environment.
Keywords:	Foreigners, Ukrainian refugees, educational courses, retraining, integration, integration policy of the Czech Republic, qualitative research, interpretative phenomenological analysis
Názvy příloh vázaných v práci:	Příloha: Ukázky rozhovorů
Počet literatury a zdrojů:	45
Rozsah práce:	102 s. (151 267 znaků s mezerami)

Obsah

Anotace	4
Úvod.....	8
Teoretická část	10
1. Vývoj integrace cizinců	10
1.1 Počátky integrace cizinců od 90. let 20. století	10
1.2 Historie ukrajinské migrace v České republice od 90. let 20. století.....	13
2. Vymezení základních pojmů a integračních nástrojů při řešení ukrajinské krize v ČR	14
2.1 Uprchlík	14
2.2 Lex Ukrajina	14
2.3 Dočasná ochrana.....	15
2.4 Integrační politika ČR.....	16
2.5 Online humanitární pomoc.....	20
2.6 Strategie k zapojování cizinců do běžného i pracovního života	21
2.7 Humanitární dávka.....	22
2.8 Zdravotní péče	24
2.9 Bydlení	24
3. Cizinci v ČR podle statistik.....	25
3.1 Život cizinců v České republice podle statistik	25
3.2 Postavení Ukrajinců na trhu práce.....	26
4. Sociální integrace – dimenze, výzvy a cíle	26
4.1 Sociální integrace.....	26
4.2 Etické principy integrace.....	29
4.3 Motivace cizinců k začleňování do společnosti	29
5. Aktuální integrační politika ČR	31
5.1 Koncepce integrace cizinců České republiky	31
5.2 Komunikace s majoritní společností o integraci	34
5.3 Argumenty pro integraci migrantů	35
6. Systém školství a uznávání vzdělání cizinců v ČR	36
6.1 Vliv multikulturní výchovy na integraci cizinců.....	36
6.2 Nostrifikace – uznání vzdělávání pro žadatele z Ukrajiny	40
6.3 Uznávání kvalifikací osob prchajících před ruskou invazí na Ukrajině	41

6.4 Překvalifikovanost.....	43
7. Metodologie výzkumu	45
7.1 Výzkumný problém	45
7.2 Cíl výzkumu.....	45
7.3 Technika výzkumu.....	46
7.4 Výběr a popis participantů	47
7.5 Etika výzkumu.....	48
7.6 Přípravná fáze výzkumu	48
8. Analýza dat	51
8.1 Základní okruh otázek kladených během rozhvoru.....	56
8.2 Rozhovory – pozitiva a limity při integraci v ČR.....	61
8.2.1 Rozhovor č. 1	61
8.2.2 Rozhovor č. 2	62
8.2.3 Rozhovor č. 3	63
8.2.4 Rozhovor č. 4	64
8.2.5 Rozhovor č. 5	65
8.3 Fenomenologická interpretace	66
8.4 Shrnutí výsledků výzkumu	69
Diskuze	71
Závěr	76
Literatura	79
Seznam zkratk.....	84
Seznam tabulek.....	85
Příloha	86
Ukázka rozhvoru č. 1	86
Ukázka rozhvoru č. 2.....	89
Ukázka rozhvoru č. 3.....	95
Ukázka rozhvoru č. 4.....	98
Ukázka rozhvoru č. 5.....	100

Úvod

Evropské země čelí nové masivní migrační výzvě, která je nyní již neodmyslitelně spojena s ruskou invazí na Ukrajině, představující historicky největší nucenou migrační vlnu od konce 2. světové války (Člověk v tísni, 2023). Více než 11 milionů Ukrajinců se stalo uprchlíky, jak ve vlastní zemi, tak i v zahraničí. K datu 31. prosince 2023 bylo zaznamenáno celkem 5 953 500 uprchlíků na evropském území (Operational data portal, 2023). Z tohoto počtu se podle posledních statistik nachází v České republice 325 742 Ukrajinců čerpající dočasnou ochranu obyvatelstva (MV ČR, 2023). S příchodem nových cizinců řeší státy poskytující uprchlický azyl problémy v několika komplexních rovinách, a to zejména v oblasti humanitární pomoci, otázkách bezpečnosti a mezinárodní spolupráce, právního postavení uprchlíků, ekonomických, sociálních a komunikačních opatření integrace a rovněž strategie týkající se udržitelnosti opatření spojených s migrační krizí.

Problematika jednotlivých oblastí vytváří celek na sebe navazujících aspektů, které vzájemně ovlivňují integrační procesy. V teoretické části budeme věnovat pozornost především sociální integraci a s tím spojenému vzdělávání, protože představuje klíčovou roli v přípravě uprchlíků pro zapojení se do běžného, společenského, ale také pracovního života v hostitelské společnosti. Rovněž se zaměříme na legislativní rámec, který upravuje podmínky a možnosti začleňování cizinců.

Téma integrace ukrajinských uprchlíků je specifické svou samotnou podstatou. Protože se ve většině případů diferencuje od dosavadních zkušeností s integrací migrantů. V tomto případě se jedná o cizince, kteří nepřichází do hostitelské společnosti motivováni ekonomickými podmínkami, ale záchranou vlastního života sobě a svých blízkých. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli pro

interpretativní fenomenologickou strategií, která nám umožňuje vést hloubkové rozhovory s participanty a pochopit zkušenosti a pocity, které se promítají do procesu integrace v novém prostředí. Cílem diplomové práce je odpovědět na výzkumnou otázku: „Jaké jsou zkušenosti ukrajinských uprchlíků s integrací v České republice a jakým způsobem pomáhá další vzdělávání a rekvalifikace jejich začleňování?“ Zaměříme se na to: Co s sebou přináší být uprchlíkem bez domova, práce a jistoty v cizí zemi. Uvědomujeme si, že integrace cizinců je velmi široké téma, proto jsme se předně rozhodli soustředit na nástroje integrační politiky, které podporují překlenutí sociálních i profesních překážek a pomáhají vést k plnohodnotnému začlenění do pracovního i běžného života.

Teoretická část

1. Vývoj integrace cizinců

V první kapitole se zaměříme na počátky integrace cizinců od 90. let 20. století a s tím spojenou historií ukrajinské migrace v České republice. Přiblížíme klíčové události, které podpořily rozvoj integrační politiky cizinců, což nám poskytne důležitý kontext pro porozumění dalšího vývoje.

1.1 Počátky integrace cizinců od 90. letech 20. století

Podle Zdeňka Uherky (2005, str. 3) lze na integraci nahlížet z různých úhlů pohledu. V počátcích zvýšené migrační vlny v 90. let 20. století česká společnost přijímala nové cizince rozporuplně. Na jedné straně se vynořoval strach z nových příchozích, ale na druhé straně i příslib prospěchu pro Českou republiku. Jednou z nejpočetnějších cizineckých skupin byli Ukrajinci. Na českém pracovním trhu zastávali především pozice v sekundárním sektoru, který byl charakteristický velmi namáhavou prací, o kterou mezi českými zaměstnanci nebyl příliš velký zájem. Podle empirického zkoumání ukrajinští pracovníci snášeli dlouhou pracovní dobu (až 12hodinové směny), včetně práce o víkendech. Pracovní prostředí, ve kterém byli pracovníci nuceni pracovat, bylo také zdraví ohrožující. Práce v těžkých podmínkách jako směna ve venkovních prostorech za nepříznivého počasí nebo továrnách s nadměrným hlukem vedla k častým pracovním úrazům a začala vycházet najevo nedostatečná informovanost nově příchozích o zdravotním pojištění. (Leontiyeva, 2010, str. 54).

Baršová & Barša (2005, str.244-246) rozlišují tři alternativní strategie přijímání přistěhovalců českou společností na počátku migračních politik.

a) Strategie popření anebo přistěhovalství jako falešný problém

U této strategie se setkáváme s dvěma názory týkajícími se migrace. „První teze tvrdí, že přistěhovalství je stále spíše okrajovým společenským jevem a není třeba se jím zabývat“. Vynakládat finanční prostředky nebo ustanovovat specializované pracoviště je považováno za zbytečné. Druhá navazující teze již uznává, že migrace je určitým způsobem jev, který je si třeba uvědomit, ale neupřednostňuje jeho řešení před implementací evropského práva.

b) Strategie zadržování aneb přistěhovalství jako hrozba

Tato druhá strategie oproti předchozí vnímá fenomén přistěhovalství jako závažný problém, který je nutné konceptuálně uchopit. Migrace je v tomto případě vnímána především negativně a společensky jako nepřijatelná hrozba. Zaznívá zde argument, že náklady na uchování společenské koherence jsou příliš vysoké a stále zde existuje riziko ztráty kulturní identity i bezpečnosti národa. Navrhovaným řešením je podporovat dočasnou pracovní migraci, u které není předpoklad, že by si pracovníci z cizích států přáli setrvat v hostitelské společnosti, tzv. najímat především řemeslníky/dělníky na sezónní práce.

c) Strategie přijetí aneb přistěhovalství jako šance

Závěrečná strategie vnímá oproti předchozím argumentacím přistěhovalství jako pozitivní a společensky prospěšný jev v případě, že bude efektivně nastavena migrační koncepce. Prvním krokem by mělo být uvědomění si vnějších tlaků mezinárodní ekonomiky, migrace a vnitřních integračních potřeb České republiky. Tyto dvě roviny je nutné uvést do vzájemného souladu. Měly by být kladené otázky typu: „Jaké typy pracovníků, a v kterém odvětví potřebujeme? Můžou nám noví příchozí pomoci vyplnit mezery na pracovním trhu?

Integrační politiky vděčí za vznik třem skutečnostem a to: uvědoměním si, že podstatná část přistěhovalců jsou ekonomičtí migranti, kteří zde plánují zůstat, snaha Ministerstva vnitra se integrací zabývat a iniciační role Rady Evropy, která postupně připravovala ideové materiály procesu (Baršová & Barša, 2005, str. 232). „První ucelený vládní dokument na poli integrace migrantů vznikl jako reakce na zvýšený počet pobývajících cizinců v České republice v roce 1999 pod názvem Zásady, koncepce integrace cizinců na území České republiky“ (Drbohlav, 2010, str. 76). V této fázi se zrodily koncepční a systémové přístupy k problematice začleňování cizinců. Ale představa, jakým způsobem by integrace cizinců měla probíhat, nebyla jednoznačně ucelená. Samotný termín integrace cizinců nelze explicitně formulovat. Na počátku si pod procesy integrace bylo možné představit včleňování do hostitelské společnosti – efektivní komunikaci se společností, přebírání a respektování struktur, hodnot, norem a tradic. Ale v konečném důsledku byl nejvyšší důraz kladen na to, aby jedinec byl v hostitelské společnosti schopen koexistovat a komunikovat se státní správou a zapojit se do pracovního života (Uherek, 2005, str. 3). V roce 2000 vyšla v platnost již konkrétnější „Koncepce integrace cizinců v České republice, kdy hlavním cílem vládní integrační politiky bylo detailněji zachytit postavení legálně i dlouhodobě usazených cizinců k postavení českých občanů a na ochranu politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv migrantů. Začal být kladen důraz i na rekvalifikace migrantů. Za tímto účelem začala vznikat poradenská centra, která ale z finančních důvodů byla nucena svou činnost ukončit. Nicméně i tento krok byl významným posunem v integraci cizinců a nasměroval budoucí vývoj do dnešních dní (Drbohlav, 2010, str. 77).

Zdeněk Uherek rozlišuje pohled na integraci jedince ze dvou perspektiv, a to v:

- a) Etické rovině, kdy cílem je pochopit chování, postoje a názory hostitelské společnosti vůči cizincům. Případná opatření jsou v rukou institucí, které zastupují autochtonní část obyvatelstva.
- b) Emické rovině, kdy je prioritní snahou pochopit pocity, motivaci a chování samotných jedinců (Uherek, 2005, str. 3).

1.2 Historie ukrajinské migrace v České republice od 90. let 20. století

Od 90. let minulého století začala Česká republika poptávat zahraniční pracovní sílu. Mezi pomalu rostoucí zahraniční skupiny se zařadili pracovníci z Ukrajiny, kteří zde přicházeli za vidinou zisku. Podle Zdeňka Uherky Česká republika prvotně vystupovala vůči pracovníkům ukrajinské národnosti obdobně jako západní státy vůči zemím třetího světa (Uherek, 2005, str. 1-2). Nejednalo se pouze o krátké pracovní zakázky, ale dlouhodobé spolupráce. Ukrajínští pracovníci měli z 89 % vyřízena dlouhodobá víza nebo dlouhodobé pobyty, ale pouze nepatrná část získala trvalý pobyt. Počty nových ukrajinských příchozích rostly až do roku 2008 (počátku ekonomické krize). Následující období došlo k početní stagnaci na úrovni 132 000 osob. Další zlom v přistěhovaleckém trendu lze zaznamenat v roce 2012, kdy začaly převažovat dlouhodobé pobyty nad dočasnými vízy. Důsledkem oživení ekonomiky v roce 2015 nastalo současně i obnovení rostoucího počtu pracovníků z Ukrajiny. Tento stav přetrvává až do současných dní. Mění se ovšem převažující typ registrovaného pobytu. Od roku 2021 opět převažuje pouze přechodný pobyt cizinců na území České republiky, který je spjat s válečnou situací na Ukrajině. Není nijak překvapivým faktem, že v současné době tvoří nadpoloviční většinu žadatelky ženského pohlaví s dětmi oproti dřívějšímu vývoji, kde převažovali muži směřující sem za pracovní příležitostí. Ukrajinci

v současné době představují šest desetin z celkového počtu cizinců v České republice (ČSÚ, 2023, str.9-10).

2. Vymezení základních pojmů a integračních nástrojů při řešení ukrajinské krize v ČR

Ve druhé kapitole se zaměříme na klíčové pojmy, které přímým způsobem souvisí se současnou integrační politikou a intenzivně napomáhají k začleňování cizinců i ukrajinských uprchlíků. Pojmy jsme seřadili podle relevance důležitosti pro uprchlíky. Může se zdát překvapivé, že jsme kategorii bydlení zařadili až na konec kapitoly. Je to z toho důvodu, že se jedná o novou aktuální vyhlášku z roku 2024, tudíž se netýkala uprchlíků na začátku migrační krize. Kromě toho je důležité zmínit, že ne všichni uprchlíci tyto služby považovali za potřebné, protože měli zajištěné bydlení před samotným příjezdem.

2.1 Uprchlík

Podle 208/1993 Sb. sdělení ministerstva zahraniční věci se pod pojmem uprchlík označuje jakákoliv osoba, která se nachází mimo svou zemi a má opodstatněné obavy z pronásledování z náboženských, národnostních nebo rasových důvodů. Mezi další příčiny může patřit zastávání určitých politických názorů nebo nedostatečná ochrana ze strany své vlasti.

2.2 Lex Ukrajina

Reakcí na příchod masového počtu uprchlíků z Ukrajiny bylo schválení dočasné ochrany na celoevropské úrovni. Lex Ukrajina se skládá ze tří zákonů, které byly projednány a přijaty parlamentem ČR ve zrychleném řízení za účelem zefektivnění pomoci nově příchozím. Zároveň upravuje dosavadní zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců.

Jedná se zákony navržené:

- a) Ministerstvem vnitra upravující přidělování dočasné ochrany, úpravou statusu uprchlíka a regulaci přístupu ke zdravotní péči,
- b) Ministerstvem práce a sociálních věcí zaměřující se na zaměstnatelnost uprchlíků a poskytování sociálních dávek,
- c) Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy upravující přístup ke vzdělání uprchlíků (Multikulturní centrum, 2023).

Z důvodu dlouhodobě trvajícího válečného konfliktu na Ukrajině vláda schválila aktualizaci zákona Lex Ukrajina IV. a prodloužila dočasnou ochranu obyvatelstva až do 31. března 2024, tzv. se jednalo o roční prodloužení (MV ČR, 2023). Ale v závislosti na stavu pokračujícího válečného konfliktu na Ukrajině bylo dosaženo dohody k prodloužení dočasné ochrany, která je plánována až do 4. března 2025 (Evropská rada, 2023).

2.3 Dočasná ochrana

Představuje krizový nástroj Evropské unie, který je aktivován ve zvláštních případech masového přílivu jedinců do cizího státu za účelem poskytnutí vysídleným osobám kolektivní ochranu a zmírnění tlaku na azylové domy zemí Evropské unie. Dočasná ochrana je udělována automaticky, ale předpokládá se, že jedinci, kteří se ji rozhodnou využívat v zemi Evropské unie by se zde měli přihlásit i k trvalému pobytu. Prostřednictvím práv dočasné ochrany mají uprchlíci zjednodušený přístup k oprávnění pobytu a zprostředkování bydlení, přísunu zdravotní péče a zapojení se na pracovní trh.

O režim dočasné ochrany může zažádat osoba, která pobývala na Ukrajině před datem 24. února 2022.

Může se jednat o:

- občana ukrajinské národnosti a členy jeho rodiny,
- občana jiné národnosti nebo občana, který nemá státní občanství a využívá mezinárodní ochrany na ukrajinském území, včetně rodinných příslušníků,
- občana jiné země, který má povolení k trvalému pobytu a nemůže se z bezpečnostních a situačních problémů navrátit do rodné země s rodinnými příslušníky (Evropská rada, 2023).

Rovněž se může ochrana týkat také jiných osob mezi které řadíme:

- občany ukrajinské národnosti, kteří opustili rodnou zemi krátce před 24. únorem 2022,
- občany ukrajinské národnosti, kteří se těsně před 24. únorem 2022 odcestovali do zemí Evropské unie z rekreačních i pracovních důvodů,
- státní příslušníky jiných zemí, kteří se nemůžou z bezpečnostních a situačních problémů navrátit do rodné země.

Podstatné je upozornit také na to, že je umožněno všem osobám, které prchají z Ukrajiny vstoupit do zemí Evropské unie před návratem do vlasti (MV ČR, 2023).

2.4 Integrovaná politika ČR

S rostoucím počtem přistěhovalců v návaznosti na vládní materiál „Koncepce integrace cizinců“ bylo postupně otevřeno čtrnáct center věnující se podpoře a začlenění nových příchozích do majoritní společnosti. Integrovaná centra lze charakterizovat jako komplexní síť, v rámci které realizuje integrovanou politiku s ohledem na zaměření k cílové skupině cizinců v České republice. Klientem center se mohou stát cizinci, kteří krátkodobě i dlouhodobě legálně pobývají na území České republiky nebo osoby, které čerpají mezinárodní ochranu na

daném území. Mezi hlavní využívané integrační programy můžeme zařadit sociální poradenství, právní poradenství, psychosociální poradenství, kurzy českého jazyka, tlumočnické služby, sociokulturní kurzy nebo komunitní programy.

Úloha integračních center při řešení ukrajinské uprchlické krize spočívá v poskytování poradenských programů prostřednictvím Krajských asistenčních center (KACPU) v jednotlivých krajích České republiky. Asistenční centra zajišťují informovanost klientů o aktuálním dění, poradenství a podporu v tíživých situacích, zabezpečují prodloužení dočasné ochrany a prostřednictvím terénní práce monitorují podmínky, ve kterých noví příchozí žijí. V případě, že uprchlíci zde nemají předem domluvené zázemí nebo zde nemají příbuzného, kterého by požádali o pomoc, mohou se obrátit na integrační centra, která zajišťují dočasná bydlení v přijatelných podmínkách (MV ČR, 2023).

Adaptačně integrační kurz

Od 1. ledna 2021 vznikla povinnost osobám, které získaly povolení k pobytu na území České republiky absolvovat adaptačně integrační kurz pod záštitou Ministerstva vnitra. Je požadováno absolvovat kurz maximálně do jednoho roku od převzetí povolení k pobytu. V případě nesplnění povinnosti hrozí osobě sankce do výše 10 000 Kč (MV ČR, 2023).

Důvodem zavedení kurzu bylo usnadnění pobytu v České republice cizincům z jiných zemí. Účastníci jsou na kurzu seznámeni nejen s poměry v zemi, ale také historií, tradicemi, státními institucemi a organizacemi, které nabízejí pomoc novým příchozím. Kromě formální pomoci se nabízí také poradenská činnost. Rozlišujeme kurzy určené a neurčené pro veřejnost. Centra na podporu a integraci cizinců spolupracují s právníckými osobami, které dané kurzy nabízejí. V tomto případě se jedná o kurzy neurčené pro veřejnost, ale pro konkrétní cílovou skupinu.

Konkrétně je žádoucí, aby kurz absolvoval jedinec, který získal:

- povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky,
- povolení k dlouhodobému pobytu z důvodu změny účelu jeho pobytu,
- povolení k trvalému pobytu na území z humanitárních důvodů (viz sloučení rodin),
- povolení k trvalému pobytu ze zvláštních důvodů,
- povolení k trvalému pobytu na území, v případě pobytu cizince v zájmu České republiky,
- povolení k trvalému pobytu poté, co byl dlouhodobě trvalý pobyt v České republice přerušen atd.

Povinnost absolvování kurzu se naopak nevztahuje na jedince, který:

- kurz absolvoval již dříve, tzv. před 1. lednem 2021,
- získal povolení k dlouhodobému pobytu z důvodu studia,
- získal povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany na území České republiky,
- získal povolení z důvodu investování na území České republiky,
- získal povolení k dlouhodobému pobytu vydané Ministerstvem vnitra atd.

Mezi zvláštní kategorie, na které se nařízení nevztahuje jsou osoby, které získaly rozhodnutí o povolení k pobytu před dovršením 15 let nebo naopak dovršily věku 61 let. Současně jsou od této povinnosti osvobozeni držitelé „modrých karet“ - tzv. jedinci, kteří jsou hodnoceni jako Vysoce kvalifikovaní zaměstnanci nebo jsou považováni za Klíčový vědecký personál (MV ČR, 2023).

Terénní sociální práce s migranty

Migranti představují relativně specifickou, různorodou skupinu, které je třeba poskytnout sociální pomoc. Odlišují se od ostatních skupin poměrně výrazným prvkem, a to konkrétně vyšší aktivitou na trhu práce. Přesto se při svém

příchodu musí vyrovnávat s nelehkými výzvami. Pro představu můžeme uvést kromě jazykové bariéry také limitovanou sociální orientaci, neznalost prvků české kultury nebo omezené sociální vazby. Důvod, proč je terénní práce tak podstatná v této problematice je skutečnost, že všichni cizinci nemají důvěru k úřadům, a proto je malá pravděpodobnost, že by v případě problému tuto instituci navštívili. Této situace v mnohých případech využili agenturní zaměstnavatelé a nabízeli prekérní práce – tzv. práce s nejistými pracovními podmínkami, neplacenými přesčasy, minimálním sociálním zabezpečením v pracovně-zaměstnavatelských vztazích. Současný stav komplikuje také nedostatečný počet terénních pracovníků aprobovaných pro práci s migranty, jelikož v České republice neexistuje oficiální školení pro tuto oblast. Pracovníci získávají zkušenosti v terénu, popřípadě se inspiroují z literatury nebo od starších kolegů. Lze nadneseně říci, že pracují na principu „pokus a omyl“. Práce je náročná i díky náročným požadavkům na její výkon, jelikož se očekává znalost cizích jazyků, časová flexibilita, kompetence pracovat v týmu, ale i samostatně, orientace v terénu, fyzická odolnost včetně schopnosti včasné zareagovat v případě konfliktních situací (Jelínková, 2022, str. 19-25).

Mezi specifické cíle terénního poradenství patří:

- poskytování potřebných informací v rodném jazyce cizinců, zejména o pobytových právech, o zaměstnaneckých právech nebo zdravotním pojištění,
- poskytování pomoci a poradenství v přirozeném prostředí cílové skupiny, konkrétně v případech, kdy cizinci bydlí v odlehlých částech a o možnostech poradenství nejsou ani obeznámeni, popřípadě žijí v uzavřených komunitách,

- v případě komunikace s uzavřenější skupinou je nutná přítomnost kulturního mediátora nebo interkulturního pracovníka, aby bylo možné zabránit kulturnímu konfliktu,
- prevence patologických jevů, zde můžeme zařadit vykořisťování zaměstnanců, nedodržování lidských práv atd.,
- vysvětlení kulturních tradic, snaha o porozumění životního stylu v České republice,
- snaha zmírnit negativní faktory při integraci cizinců, zejména pomoc při hledání zaměstnání nebo vyřízení sociálních dávek v případě potřeby,
- zvyšování institucionálního povědomí, tzv. na jakých základech funguje státní správa a kdy je možné se na ni obrátit o pomoc,
- zprostředkování rovného přístupu ke službám, např. zdravotní ošetření,
- vysvětlení specifických, konkrétních situací, se kterými by se v pracovním prostředí, ale i běžném životě mohli setkat (Jelínková, 2022, str. 17-19).

2.5 Online humanitární pomoc

Při příjezdu cizinců do České republiky je potřeba vyřešit základní formální záležitosti. Pro nové příchozí může být struktura jiného státu nesrozumitelná nebo odlišná. Z tohoto důvodu byl spuštěn oficiální online web „Naši Ukrajinci“, který poskytuje nejdůležitější informace pro vstup do společnosti. Přináší informace o tom, kde konkrétně uprchlíci vyřídí jednotlivé neodkladné záležitosti. Prvním bodem je navštívit Krajské centrum pomoci (Kacpu). Podle lokality, ve které se Ukrajinci nachází, naleznou nejbližší centrum pomoci. Je zde explicitně formulován cíl pomoci s vízem, ubytováním, zdravotním pojištěním nebo pracovním povolením. Ve vlastní režii můžou zde jedinci vyhledat informace týkající se změny v systému ubytování, prodloužení zdravotního

pojištění, kde vyhledat lékařskou pomoc, informace o školském systému nebo například, jakým způsobem lze využívat automobilového prostředku v České republice. Mezi nejdůležitější prvky další pomoci řadíme informace týkající se psychologické podpory, kde naleznou informace nejen lidé zasažení válkou, ale také pedagogický personál. Mezi další benefity patří odkaz na mobilní aplikaci „Smart migration“, kde mohou uprchlíci formulovat své dotazy nebo přímo využít krizovou linku (MV ČR, 2023).

Důležité je upozornit také na fakt, že podle předchozích zkušeností jsou uprchlíci často oběťmi trestných činů. Nebezpečí nehrozí pouze na cestě do cílové hostitelské společnosti, ale i během pobytu. Proto je často zdůrazňována i potřeba klíčové online humanitární pomoci, která v případě nejasností nasměruje nové příchozí na konkrétní pracoviště. Obchodníci s lidmi se prezentují v rámci sociálních médií jako neziskové organizace poskytující pomoc lidem v nouzi. Neobvyklé nejsou nabídky příliš lukrativních pracovní příležitosti pro jedince s nedostatečnou kvalifikací nebo zprostředkování „luxusního ubytování“. Podvodníci využívají situace Ukrajinců, kteří nejsou zvyklí na častou komunikaci s úřady, proto v mnohých případech si nejsou schopni dostatečně ověřit, zda jednájí s pověřenou osobou, dobrovolníkem nebo podvodníkem (OSCE, 2023).

2.6 Strategie k zapojování cizinců do běžného i pracovního života

Bez znalosti českého jazyka nebo sociálních kontaktů je pro uprchlíky z Ukrajiny poměrně nesnadný úkol začlenit se na pracovní trh, přestože čerpají dočasnou ochranu. Z tohoto důvodu vyšel v platnost zákon č. 66/2022, který formuluje opatření v oblasti zaměstnanosti a sociálního zabezpečení, jak na straně žadatele o zaměstnání, tak i na straně zaměstnavatele. Úřad práce může

uprchlíkům nabídnout zavedení do evidence zájemců o zaměstnání nebo zavedení do evidence uchazečů o zaměstnání.

Pro efektivní zapojení na pracovní trh je prioritním cílem překonat jazykovou bariéru cizinců. V případě, že se občan pocházející z Ukrajiny zaeviduje na Úřadu práce České republiky může si zažádat o kurz českého jazyka, který bude financován z dotací Evropské unie. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy připravilo dva typy kurzů českého jazyka, jejichž cílem je připravit nově příchozí na komunikaci v běžném i pracovním životě. Konkrétně se jedná o: „Český jazyk pro cizince – základní kurz“ a „Český jazyk pro cizince – navazující kurz“. Aby tímto krokem nedocházelo k diskriminaci jedinců z Ukrajiny, kteří jsou již zaměstnání v pracovním poměru, tak je zde možnost si zažádat o kurz českého jazyka v rámci projektu POVEZ II. Úřad práce poskytne zaměstnavateli až 85 % úhrady nákladů na absolvování rekvalifikačního kurzu, refundaci mzdových nákladů do výše až 100 % v případě, že účast na kurzu je v pracovní době. Dalším benefitem je, že organizace vzdělávací akce probíhá pod záštitou úřadu práce. Není zde potřeba zásahu zaměstnavatele. Lze rovněž zajistit i jiný rekvalifikační kurz, který vyhovuje požadavkům trhu práce, zaplňuje nedostatek kvalifikovaných pracovníků v konkrétních oblastech. Mezi nejžádanější kurzy pro cizince patří kromě kurzu českého jazyka, také kurz asistenta pedagoga a kurz zaměřený na pozice v oblasti sociálních služeb (ÚP ČR, 2023).

2.7 Humanitární dávka

Cílem humanitární podpory je poskytnout pomoc cizincům, kteří obdrželi dočasnou ochranu na území České republiky a nemají dostatečné prostředky na pokrytí základních životních potřeb a nákladů s tím souvisejících. Posuzují se majetkové příjmy a poměry cizinců a na základě toho je vyplácená humanitární dávka. V případě, že žije více cizinců společně a dohromady hradí své

náklady, jejich majetková situace je posuzována kolektivně. Přijímají tedy pouze jednu společnou humanitární dávku. Uprchlíci, kterým je zdarma zajišťováno ubytování, celodenní strava a hygienické potřeby, ztrácejí na humanitární dávku nárok (ÚP ČR, 2023).

Tabulky níže zobrazují měsíční výši humanitní dávky v závislosti na délce pobytu v České republice, rozdělení podle věkových kategorií, případně podle handicapu osob.

<i>Humanitární dávka</i>	
1–5. měsíc po udělení dočasné ochrany:	
Kategorie	Měsíční výše dávky
Dospělá osoba	4 860 Kč (7 290 Kč se ZP)
Dospělá osoba se zdravotním postižením	7 290 Kč
Dítě	3 490 Kč (5 235 Kč se ZP)
Dítě se zdravotním postižením	5 235 Kč
Dítě ve věku 6 až 10 let	4 188 Kč (5 235 Kč se ZP)

Zdroj dat: Úřad práce ČR

<i>Humanitární dávka</i>	
Od 6. měsíce po udělení dočasné ochrany:	
Kategorie	Měsíční výše dávky
Dospělá osoba	3 130 Kč
Dospělá osoba se zdravotním postižením	4 860 Kč (7 290 Kč se ZP)
Dítě	3 490 Kč (5 235 Kč se ZP)
Dítě se zdravotním postižením	5 235 Kč
Dítě ve věku 6 až 10 let	4 188 Kč (5 235 Kč se ZP)

Zdroj dat: Úřad práce ČR

Mezi zranitelné osoby patří:

- děti do 18 let,
- studující v České republice do 26 let,
- osoba pečující o dítě do 6 let (pouze 1 osoba se může o dávku přihlásit),
- těhotné ženy,
- osoby starší 65 let,

- držitelé průkazu OZP nebo OSSZ, který byl vydán na Ukrajině,
- osoby pečující o držitele průkazu OZP nebo OSSZ (ÚP ČR, 2023).

2.8 Zdravotní péče

Podle práva Evropské unie má uprchlík, žadatel o azyl nárok na poskytnutí zdravotní péče. Členské státy by podle směrnice 2013/33/EU měli uprchlíkům zajistit nutnou a neodkladnou péči. Termín „neodkladné péče“ lze charakterizovat jako nutné poskytnutí první pomoci, léčbu akutního onemocnění nebo provedení nevyhnutelných operačních zákroků. Podle aktualizace by se péče měla vztahovat i na léčbu psychického zdraví. S tím se pojí problematiku vysvětlení pojmu „potřebné lékařské péče“. Podle odborné literatury by tato pomoc měla kromě psychologické pomoci zahrnovat také péči o mentálně nemocné, handicapované, ale také těhotné ženy. Ale je nutné zdůraznit, že každý členský stát interpretuje termín „potřebné péče“ podle svých standardů. Aktualizace komise z roku 2016 stanovila termín veřejné ochrany zdraví, který do dříve stanovené neodkladné péče řadí i pomoc pro závažné duševní poruchy, povinné lékařské prohlídky azylantů, včetně kontroly povinných očkování (Scheu a Štefko, 2016, 65-66).

2.9 Bydlení

Většina imigrantů přichází pro ně do nového, neznámého prostředí hostitelské společnosti. Přestože někteří uprchlíci mají již předem zajištěné ubytování u známých nebo u rodiny. Stále se vyskytuje poměrně vysoké procento nově příchozích, kteří nerozumí trhu s bydlením ani nemají dostatečné finanční prostředky. Z tohoto důvodu Ministerstvo vnitra vyvinulo iniciativu pomoci se zajišťováním bydlení. Nejaktuálnější projekt byl schválen 31. ledna 2024, konkrétně se jedná o 18. výzvu v rámci Operačního programu Azylového, migračního a integračního fondu. Cílem této výzvy je poskytnutí asistenční pomoci jedincům, kteří využívají dočasnou ochranu a dlouhodobě pobývají

v hromadných ubytovacích zařízeních „HUMPO“ a umožnit jim přejít do soukromého bydlení. Zejména se jedná o aktivity spojené s: poskytováním asistence při hledání komerčního bydlení, udělování přímé podpory vysídleným osobám z Ukrajiny (zaslání jednorázového příspěvku), průzkum terénu, sociální a ekonomické situace cílové skupiny i nabídky trhu s bydlením, spoluúčast na informační kampani státních institucí a vytvoření kontaktního místa pro žadatele (SMO, 2024).

3. Cizinci v ČR podle statistik

Ve třetí kapitole se zaměříme na stručné shrnutí aktuálního počtu cizinců v České republice a nastíníme postavení Ukrajinců na pracovním trhu v různých odvětvích ekonomiky.

3.1 Život cizinců v České republice podle statistik

Podle nejnovější publikace Českého statistického úřadu z prosince roku 2023 se podíl cizinců žijících nebo aktuálně pobývajících v České republice výrazně změnil oproti minulým letem. Mezi nejvíce zastoupené skupiny cizinců patří Ukrajinci. Již dříve byla tato minoritní skupina početně zastoupena díky poptávce po zahraniční pracovní síle. Za největším nárůstem stojí uprchlická krize způsobena válečným konfliktem na Ukrajině. V roce 2021 bylo zaznamenáno 196 875 osob ukrajinské státní národnosti, oproti tomu v roce 2022 byl počet navýšen na rekordních 636 282 osob. Co se týče samotného kategoriálního zastoupení cizinců z jiných států se pořadí významně nezměnilo. Po cizincích z Ukrajiny následují občané ze Slovenska (117 265), Vietnamu (66 340) a Ruska (43 498). Kromě rekordního růstu cizinců z Ukrajiny byl zaznamenán nezvykle vysoký pokles občanů ruské národnosti, a to konkrétně o 1867 osob (ČSÚ, 2023, str. 8-9).

3.2 Postavení Ukrajinců na trhu práce

Cizinci v České republice mají možnost pracovat jako zaměstnanci nebo osoby samostatně výdělečně činné, tak jako je tomu v případě občanů země. Příležitost pracovat v zaměstnaneckém poměru ke konci roku 2022 využívalo 269 911 osob. Podle očekávání se zde opět projevila vliv rusko-ukrajinského konfliktu, jelikož 52 % pracující populace tvořily ženy oproti roku 2021, kdy převahu představovali muži až z 58 %. Nejvyšší počet Ukrajinců zastává polo-kvalifikované pozice (59,3 %), naopak nejmenší počet pracuje na kvalifikovaných pozicích (5,2 %). Nejčastěji se občané Ukrajiny uplatňují ve zpracovatelském průmyslu, což není majoritou pouze Ukrajinců, ale i jiných cizinců pracujících na českém trhu. Mezi další kategorie, které ve velké míře obsazují cizinci bychom mohli zařadit administrativní činnosti, práci ve stavebnictví, obsluha strojů nebo dopravní služby s příchodem uprchlíků z Ukrajiny stoupl také počet držitelů živnostenského oprávnění. Podle posledního zjištění 27,7 % cizinců pracujících jako osoby samostatně výdělečně činné jsou z Ukrajiny. Pro představu se jedná o roční nárůst o 17,2 %. (ČSÚ, 2023, str.14-19).

4. Sociální integrace – dimenze, výzvy a cíle

Ve čtvrté kapitole se zaměříme na široké teoretické spektrum týkající se integrace cizinců. Představíme jednotlivé koncepty a dimenze odborné literatury, které autoři považují při integraci za klíčové. Současně se pokusíme přiblížit integraci i z druhé perspektivy a vymezit důvody, proč není pro cizince začleňování do hostitelské společnosti vždy primárním cílem.

4.1 Sociální integrace

Miroslava Rákoczyová (2009, str. 15) vymezuje sociální integraci jako proces, jehož úspěšnost ovlivňuje řada faktorů. Na straně hostitelské společnosti se může jednat o postoje veřejnosti vůči diverzitě nově příchozích. Odlišnost je

možné chápat z hlediska rasového, kulturního nebo etnického. Na základě svého stanoviska vůči cizincům formuluje hostitelská společnost otevřenost přístupu v oblasti integračního a migračního procesu, ekonomických opatření a možnosti účastnit se vzdělávání. Jednotlivé rámce lze diferenciovat pro jednotlivé skupiny přistěhovalců. Na druhé straně nelze opomenout ani postoje nově příchozích účastnit se integračních procesů.

Obdobně definuje sociální integraci také Bosswick a Heckmann (2006, str. 11). Podle autorů lze sociální integraci chápat jako integrační procesy mezi hostitelskou společností a nově příchozími. Přistěhovalci se postupně přizpůsobují procesu učení se nové kultuře a na základě toho získávají práva a povinnosti. Prostřednictvím tohoto procesu si jednotlivci vytváří nové pozice, získávají sociální postavení a budují vztahy se členy i samotnou hostitelskou společností, což přispívá k jejich identifikaci s novým prostředím a získání pocitu sounáležitosti.

Podle Essera (2000) lze na sociální začleňování nahlížet jako na multidimenzionální proces. Na základě toho je možné integrační procesy rozdělit do čtyř skupin, které vychází z typologie Boswicka a Heckmanna. Jedná se o dimenze:

- a) **Strukturální**, kdy jedinci získávají práva a povinnosti ke klíčovým institucím hostitelské společnosti. V praxi se nejčastěji jedná o začleňování jedinců na pracovní trh a získávání ekonomické nezávislosti. Součástí procesu je vzdělávání, které umožňuje splnění základních požadavků trhu práce, a to konkrétně překonání jazykové bariéry nebo rovný přístup k informacím a odbornému výcviku. U dětí nebo adolescentů je strukturální začleňování efektivnější nejen díky formálnímu vzdělávání v institucích, ale i neformálním aktivitám v primární skupině obyvatel.

- b) **Kulturní**, která zahrnuje kompletaci zásadních znalostí a kompetencí pro život v nové společnosti. Neočekává se ovšem, že jedinci nebudou vycházet z kompetencí získaných v rodné zemi nebo potlačí předchozí získanou identitu. Mezi nejdůležitější oblast kulturní integrace řadíme znalost jazyka majoritní společnosti, protože bez jeho znalosti není možné vytvářet sociální kompetence ani rozvíjet vztahy v novém prostředí.
- c) **Interaktivní**, která představuje začleňování přistěhovalců do primárních skupin, vztahů a sítí. Velký (1996) předpokládá, že síť kontaktů neovlivňuje pouze počet kontaktů, ale také kulturní, ekonomický a symbolický kapitál nebo hodnoty a normy společnosti. Zcela přirozeně přistěhovalci na počátku integrace v cizím prostředí vytváří homogenní etnické skupiny, aby zabránili sociální izolaci. To sebou přináší benefit sociálně-psychické podpory, ale na druhé straně limituje kontakt s majoritní skupinou obyvatel a může přinášet negativní vazby a společenské antipatie.
- d) **Identifikační**, která je oproti předchozím dimenzím subjektivního charakteru. Znázorňuje, jak se samotní jedinci identifikují v nové životní situaci a zejména podmínkami etnickými, lokálními i národními. Pokud identifikace probíhá pozitivně, jedinci pociťují pocit sounáležitosti, solidaritu a ztotožnění se se společenskou strukturou. Pokud nastává opačný případ neakceptace nové identity a využívání starých kompetencí, proces začleňování nelze dokončit. V tomto případě je třeba se zaměřit i na postoje hostitelské společnosti vůči cizincům. Protože pravidla majority vytváří pravidla a hranice pro možné začlenění do hostitelské společnosti. (Rákoczyová, 2009, str. 25-34).

4.2 Etické principy integrace

Podle Petra Štica (2014, str. 77-78) by integrace cizinců měla fungovat na dvou základních etických principech.

- a) **Kontributivní spravedlnost**, je platná v případě, že považujeme sociální participaci za klíčový prvek začlenění cizinců do hostitelské společnosti. Rovnost přístupu spočívá v morální povinnosti jedinců se aktivně a produktivně zapojovat do společenského života a přispívat k obecnému dobru a rozvoji komunity. Společnost má naopak povinnost vytvářet strukturální a institucionální podmínky pro možnou realizaci. Spravedlivá participace je rovněž projevem vzájemného uznání lidských práv a představuje důležitý aspekt etické reflexe.
- b) **Vzájemné uznání** na základě lidských práv navazuje na úspěšnost sociální participace. Pokud považujeme druhé osoby za rovnocenné jedince s nepopíratelnými právy, zahrnuje to také uznání jejich jedinečnosti. Respekt k odlišnosti vyžaduje snahu a úsilí na obou stranách. To zahrnuje zájem poznat kulturu a hodnoty druhé strany a pokusit se jim porozumět. Pro cizince kromě učení se jazyku majoritní společnosti, respektovat zvyklosti, tradice a principy nové společnosti.

4.3 Motivace cizinců k začleňování do společnosti

Samotní cizinci, kteří přijeli do hostitelské společnosti za prací příliš neuvažují o možnostech integrace a zapojení se do společnosti. Jejich cílem není stát se součástí společnosti, ale získat práci za adekvátní mzdu a po určité době se přesunout do jiného státu. V případě, že se jedná o rodiny s dětmi, tak se délka pobytu prodlužuje. Důvodem může být získání lepšího zázemí než v rodné zemi, zabezpečení lepší budoucnosti dětem, vzdělání a zdravotní péči. Přesto i v tomto případě se jedná většinou o časově limitovaný pobyt (např.

dokončení studia) (Uherek, 2005, str. 4-6). Z tohoto důvodu neroste zájem o získání občanství. I v případě, že si cizinci nejsou zcela jisti, zda se někdy do země původu vrátí, neplánují se svého občanství vzdát. Naopak roste zájem o dvojí občanství neboli „dvojdomevství“. Nezřídka v takovém případě dochází k nedostatečné identifikaci na obou stranách. Jedinec se necítí jako plnohodnotný člen ani jednoho společenství (Rákoczyová, 2009, str.47).

Pokud jedinci nepočítají s dlouhodobým pobytem v České republice, nejsou příliš motivováni se začleňovat. Jejich vizí je spolupracovat s hostitelskou společností natolik, aby uspokojili své základní potřeby, ale již nevidí důvod vyvíjet přílišnou snahu v pokoření jazykové bariéry. Zvláště cizinci, kteří nepoužívali v rodné zemi latinku, je nauka jazyka složitější. Protože vzdělávání dospělých cizinců není na takové úrovni jako se učí jejich děti ve školském systému. Díky neznalosti jazyka se jedinci kvalifikují jako pomocná pracovní síla. Tento status je velmi těžké opustit. I v pracovním prostředí cizinci vytváří homogenní národnostní skupiny, takže prostředkem k domluvě se opět stává rodný jazyk.

Jiným důvodem, proč mají cizinci z Ukrajiny obavy z komunikace s českými státními institucemi, a tudíž i problémy se začleňováním do hostitelské společnosti, je dřívější pracovní zkušenost v rámci „klientského systému“. Kromě oficiální cesty k pracovnímu povolení v České republice využívali dříve ve větší míře ukrajinské pracovní síly také nelegální sektor. Ne každý jedinec byl schopný snášet obtížnou a časově náročnou byrokratickou zátěž spojenou s vyřizováním platného víza a procesem žádání o pracovní povolení. Způsoby hledání lehčí cesty nebyly ojedinělé. Klientský systém se ovšem nezaměřuje pouze na nelegální pracovní migraci. Lze ho charakterizovat jako síť podnikatelů a zprostředkovatelských firem, které organizují práci pro dělníky, zajišťují povolení k pobytu, ubytování a stravování. Honorářem za tyto služby je až

poloviční část mzdy dělníka. Opustit tento vztah není snadné z důvodu okamžité ztráty nároku na práci a pobytu v České republice. Podle autorů (Leontiyeva (2004) a Nekorjak (2006) in Leontiyeva (2006), str. 36) byla jednou z hlavních příčin prosazení klientského systému na území České republiky nemožnost Ukrajince získat práci bez pomoci agentur, protože Češi mají vyšší důvěru vůči právním společnostem než vůči samotným pracovníkům (Leontiyeva, 2006, str. 35-36). Aby za současné uprchlické krize bylo možné tomuto stavu předejít, se státní i soukromé organizace snaží informovat o nebezpečí trestní činnosti obchodování s lidmi nebo využívání levné pracovní síly (OSCE, 2023).

Nelze opomínat ani válečné uprchlíky, kteří si zdejší hostitelskou společnost nemuseli vybrat, ale aktuální podmínky jim nedovolovali odcestovat jinam. Jestliže se jedincům nedaří začleňovat do společnosti a naplňovat základní požadavky pro spokojený život, jako např. mít vlastní bydlení, rodinné zázemí nebo kvalifikovanou práci dochází k opačnému stavu a to, že socializace ve společnosti vede k dezingrentaci. (Uherek, 2005, str. 4-6).

5. Aktuální integrační politika ČR

V páté kapitole se zaměříme na aktuální koncepci integrace cizinců v České republice. Přiblížíme začleňování cizinců jako oboustranný proces, kde na jedné straně je kladen důraz na vlastní iniciativu i úsilí cizinců, a na druhé straně podporu pozitivního přijetí cizinců majoritní společností.

5.1 Koncepce integrace cizinců České republiky

Koncepce integrace cizinců České republiky (2023) považuje integraci za vzájemný oboustranný proces, který vyžaduje ochotu a porozumění z obou zúčastněných stran a jejich vzájemný přínos. Důraz je kladen na motivaci cizinců a individuální úsilí směřující k jejich samostatnosti, nezávislosti a začlenění do

společnosti. Současně je důležité podporovat také informovanost o integraci, jak na straně cizinců, tak i majoritní společnosti. Integrovaná politika zaměřuje svou pozornost zvláště na cizince zranitelné nebo ve znevýhodňující situaci a snaží se snižovat rizika izolace. Mezi rizikové skupiny řadíme cizinky participující na pracovním trhu, ale i ženy v domácnosti, děti a adolescenty cizího původu nebo cizinecké domácnosti.

Koncepce integrace cizinců – ve vzájemném respektu stanovuje pět základních oblastí:

a) Znalost českého jazyka

Neznalost jazyka hostitelské společnosti zasahuje do všech životních sfér. Pokud není jedinec schopen správně komunikovat, nemůže se realizovat v běžném ani pracovním životě bez asistence druhé osoby. Z tohoto důvodu nedochází pouze k poklesu pracovního potenciálu, ale také sociální izolaci. Se stejnými problémy se můžou potýkat také děti cizinců. Nedostatečná znalost jazyka jim může zkomplikovat studium i budoucí uplatnění na trhu práce. Od 1. 9. 2021 byl spuštěn systém jazykové přípravy pro děti cizinců. Opatření se netýká pouze dětí, ale rovněž pedagogických pracovníků, u nichž je kladen důraz na rozvoj interkulturních kompetencí. Adaptační a překladatelské služby se ukázaly jako efektivní nástroj pro snadnější integraci dětí cizinců ve školách. Rovněž se, ale potvrdilo, že je třeba se zaměřit na vhodnější informovanost rodičů v důležitosti pravidelné školní docházky i účasti dětí na mimoškolních aktivitách.

b) Ekonomickou soběstačnost

Další podstatnou oblastí integračních opatření je podpora ekonomické nezávislosti cizinců. Tato podpora spočívá v posílení nástrojů, které usnadňují cizincům přístup na trh práce a zajišťuje podporu před disimilací. Cílem je, aby cizinci byli schopni samostatně zabezpečovat své životní

potřeby prostřednictvím vlastních příjmů, aniž by využívali státní podporu. Konkrétně se jedná o opatření podporovaných aktivit jako je např. terénní výzkum, právní poradenství, seznamování cizinců s právy a povinnostmi obyvatel České republiky, podpora občanské gramotnosti nebo zkvalitnění komunikace mezi cizinci a institucemi.

c) Orientace cizince ve společnosti

Dobrá znalost sociokulturního prostředí hostitelské společnosti výrazně usnadní život cizincům během jejich pobytu. Jednou z hlavních priorit integračních opatření je proto i nadále zvyšovat informovanost cizinců o legálním pobytu, zaměstnání a možnostech vzdělávání. Noví příchozí jsou seznamováni s místními reáliemi, organizačními informacemi, taktéž jsou seznámeni s organizacemi, které jim v případě potřeby poskytnou pomoc včetně složek záchranného integrovaného systému. Podpora cizince má tři standardní fáze, a to poskytování informací před odjezdem do hostitelské společnosti, nabídka adaptačně – integračních kurzů a možnost si vybrat kurz pro cizince s dlouhodobým pobytem.

d) Rozvíjení vzájemných vtaů mezi komunitami

Cílem je zajistit harmonické, respektující soužití bez napětí mezi cizinci a majoritní společností. Je důležité zajistit vytváření a rozvíjení společenských sítí a mezikulturního i mezináboženského dialogu. Integrace je procesem, ve kterém je klíčová vůle a vzájemné porozumění obou stran. Proto je důležité motivovat cizince k aktivnímu zapojení do společnosti a podporovat jejich iniciativu v integračních aktivitách.

e) Postupné nabývání práv v závislosti na délce pobytu

Cizinci, kteří plánují dlouhodobý nebo trvalý pobyt v České republice musí jednat v souladu s jasným právním rámcem, který jim postupně

umožňuje získávat práva. Získání trvalého pobytu – nejvyšší možné formy pobytu zahrnuje benefity jako je přístup ke zdravotnímu pojištění nebo možnosti získat český důchod za konkrétních podmínek. Získání českého občanství, aniž by se cizinci museli vzdát svého původního občanství je silným motivačním faktorem pro jejich integraci do společnosti (MPSV, 2023, str. 5-13).

5.2 Komunikace s majoritní společností o integraci

Jak již bylo zmíněno, integrace cizinců je oboustranný proces, u kterého je důležité informovat občany většinové společnosti o současném stavu, aby se eliminovala rizika konfliktů. Nicméně se na tento krok velmi často zapomíná. Migrace a integrace cizinců je některými občany České republiky vnímána spíše negativně, a to i v případě, že většina občanů nemá s cizinci téměř žádné negativní zkušenosti. V tomto případě se zdatelně projevuje absence základních informací o této problematice. Nedostatečná informovanost podporuje šíření poplašných zpráv a je snadno zneužitelná k vytváření společenského napětí. Odpovědí na otázku, kdo by měl přijmout roli společenského katalyzátoru jsou místní samosprávy, jelikož jsou vnímány jako důvěryhodnější než instituce na státní úrovni (MMR, 2020, str. 55).

Před samotnou komunikací s většinovou skupinou obyvatel by měly mít obce vytvořený plán komunikační strategie, který by měl být individuálního charakteru podle znalosti postojů obyvatel konkrétního území. Obce by se zároveň neměly příliš spoléhat na data a grafické vyjádření, protože statistické výpočty nejsou uklidňujícím prostředkem. Podle doporučení by se v komunikaci měly zaměřovat na konkrétní příběhy. V případě, že je to možné představit obyvatelům zástupce skupin nově příchozích, aby nejistotu a strach vystřídal klid a empatie k nově příchozím. Podle dosavadních zkušeností média a novináři z velké části ovlivňují názory na cizince, proto je vhodné do

komunikačních prostředků začlenit také masmédiá. Průzkumy upozorňují, že větší část dotázaných má obavu z potencionální kriminality nově příchozích. I na tento problém je možné zareagovat, pokud jeho příčiny budou odhaleny včas. Obce se můžou zapojit do projektů prevence kriminality, které se zaměřují na sociálně-preventivní opatření. Tato iniciativa zahrnuje širokou škálu aktivit, od posilování dobrých sousedských vztahů, budování nízkoprahových zařízení, streetworku, sociálních služeb až po školení, provozování poradenských center a budování schránek důvěry (MMR, 2020, str. 55-57).

5.3 Argumenty pro integraci migrantů

Při komunikaci s majoritní společností je vhodné zdůraznit, proč je integrace migrantů společensky prospěšným procesem. Můžeme vyjmenovat několik hlavních důvodů, a to konkrétně z hlediska:

- a) **Právního** – Česká republika má závazky v oblasti integrace cizinců dané mezinárodním, ale i národním právem a normami.
- b) **Morálního** – integrace napomáhá k zajištění společenské stability tak, že umožníme všem jejím členům spolupracovat na jejím chodu.
- c) **Kulturního** – integrace cizinců přináší obohacení národní kultury. Při vzájemné integraci obyvatel České republiky s cizinci dochází k předávání kulturních tradic, zvyků, obyčejů, ale i jazykových dovedností na obou stranách. Můžeme se poučit o podmínkách v jiné zemi a získat poté konkurenční výhodu na mezinárodním trhu.
- d) **Ekonomického** – Česká republika dlouhodobě postrádá dostatek pracovní síly, která by pokryla potřeby ekonomiky. Investování do vzdělávání migrantů, jazykových kurzů nebo rekvalifikačních kurzů je návratná investice, protože tito přistěhovalci můžou doplnit pracovní odvětví s nízkým počtem zaměstnanců. Zároveň pracující migranti přispívají do státního rozpočtu a podílí se na ekonomické produkci a spotřebě.

- e) **Rozvojově-demokratického** – přijímání nových potenciaálních obyvatel můžeme chápat jako možnost pro nastartování místního rozvoje. Jedná se o efektivní způsob, jak bojovat s negativním demografickým vývojem nebo emigrací obyvatel. Současně noví příchozí mohou pozitivně ovlivnit infrastrukturu a přinášet nové znalosti.
- f) **Bezpečnostního** – v případě, že je integrační strategie a komunikace efektivně nastavena můžeme předejít řetězci rizik, jak na straně migrantů, tak i majoritní společnosti. Sociální vyloučení nově příchozích vede k frustraci a nepokojům. V radikální situaci až ke vzniku xenofobních názorů a zvýšené kriminalitě (Heriban Kalíková & Čerychová, 2020, str.2).

6. Systém školství a uznávání vzdělání cizinců v ČR

V poslední teoretické kapitole se zaměříme na klíčovou problematiku vzdělávání, získávání kvalifikace a nostrifikaci. Přiblížíme vliv multikulturní výchovy, legislativních rámců na uplatnění cizinců ve školním i pracovním prostředí.

6.1 Vliv multikulturní výchovy na integraci cizinců

Na otázku, proč začleňování dětí uprchlíků probíhá snadněji a efektivněji, než integrace dospělých jedinců nám již odpověděly empirické výzkumy ve školských institucích. Jak již zdůrazňoval Zdeněk Uherek (2005, str. 5), děti si ve větší míře nevytváří xenofobní představy o nových spolužácích, naopak jim pomáhají při začleňování do kolektivu a upevňování sociálních vazeb. Při přijímání nových kompetencí nezískávají děti cizinců znalosti pouze ve školském prostředí, ale i při neformálních aktivitách se spolužáky.

Multikulturní výchova je v současné době již neodmyslitelnou součástí školních osnov. Klíčovým dokumentem české vzdělávací politiky je Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha. Do školských osnov přináší formulaci cílů týkající se přijímání a akceptace kulturní heterogenity. Zejména se jedná o poskytnutí informací o menšinových etnických skupinách a vedení k respektu a sounáležitosti s uvedenými komunitami. Prostřednictvím multikulturního průřezového učiva by žáci a studenti měli být vychováni k partnerství, spolupráci s jinými etnickými skupinami, uznávání různorodých kultur, náboženství a respektu k hodnotám, názorům a heterogenní perspektivě jiných národností. Ústředním cílem je zamezit konfliktům a negativním postojům vedoucí k diskriminaci a psychickému i fyzickému násilí (Průcha, 2011, str. 20-21).

Podle nejnovějšího statistického šetření k datu 30. 9. 2023 se na českých základních školách vzdělává 47 858 ukrajinských žáků, což představuje 4,8 % žáků. Poměrně významné zastoupení ukrajinských studentů lze pozorovat i na středních školách, kde studuje 9 643 studentů. Ukrajinci tedy představují 2 % z celkového podílu studujících na středních školách (MŠMT, 2023). Uprchlíká krize, které jsme v současné době svědky, přinesla otázky, jakým způsobem bude ovlivněna dosavadní výuka žáků a jaká opatření budou vyhlášena na podporu integrace dětí uprchlíků.

Podle zákona 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání mají cizinci stejná práva a povinnosti v oblasti vzdělávání jako občané České republiky. Tento zákon upravuje § 20 v následujícím zkráceném znění.

- a) Občané Evropské unie, včetně jejich rodinných příslušníků mají právo na rovný přístup ke vzdělávání i školským službám.

- b) Osoby, které nejsou občany Evropské unie mají za stejných podmínek přístup k:
- základnímu vzdělání, pokud pobývají na území České republiky,
  - ke školním stravovacím službám, zájmovým činnostem poskytovaných školní institucí, kterou žák/student navštěvuje,
  - ke střednímu vzdělávání a vyššímu odbornému vzdělávání, pokud pobývají na území České republiky,
  - k předškolnímu vzdělávání, základnímu uměleckému a jazykovému vzdělávání a ke školským službám, pokud mají právo pobytu v České republice.
- c) Osoby, které studovaly mimo území České republiky, mohou při konání přijímací zkoušky na střední nebo vyšší odborné školy požádat o prominutí zkoušky z českého jazyka, je-li součástí řízení. V případě, že je znalost českého jazyka pro budoucí studium nezbytná, znalosti studenta budou prověřeny rozhovorem.
- d) Osoby, které absolvovaly minimálně 4 roky v zahraničí během posledních 8 let, mají nárok požádat o uprávu podmínek konání společné části maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury.
- e) Děti cizinců, kteří jsou občany jiného státu Evropské unie a dlouhodobě pobývají z různých důvodů na území České republiky, mají nárok na zprostředkování přípravných školských služeb krajským úřadem podle místa pobytu ve spolupráci se zřizovatelem školy. Jedná se o:
- bezplatnou přípravu k začlenění do základního vzdělávání, včetně nauky českého jazyka,
  - podporu výuky mateřského jazyka a kultury země původu v koordinaci s běžnou výukou na základní škole.

Konkrétní režim poskytovaných opatření a poradenská činnost upravuje.
§ 16 Zákona 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším

odborném a jiném vzdělávání. Zákon ve zkráceném znění definuje následující opatření:

- a) Školské poradenské zařízení poskytne poradenskou pomoc žákovi/studentovi nebo jeho zákonnému zástupci na základě jeho vlastní žádosti nebo na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci.
- b) V případě zájmu dítěte nebo nezletilého studenta školské zařízení může doporučit zákonnému zástupci, aby vyhledal pomoc poradenského zařízení. Mezi poradenské složky školních institucí se řadí orgán sociálně-právní ochrany dětí, lékařská pomoc atd.
- c) Výsledkem poradenské činnosti je především odborná zpráva obsahující relevantní skutečnosti a doporučení prvního až pátého stupně, které odpovídají specifickým potřebám dítěte.
- d) V situaci, kdy má žák/student nebo jeho zákonný zástupce pochybnosti v postupu školského zařízení, zda jedná v souladu s doporučením, může požádat ředitele školy o prověření případu za asistence zaměstnance příslušného poradenského zařízení (NPI, 2023).

Jak již bylo zmíněno aktuální opatření spojené s uprchlickou krizí formuluje nejaktuálnější verze zákona Lex Ukrajina VI. Od 1. 1. 2024 přichází k několika podstatným úpravám týkající se integrace dětí a adolescentů do školského systému. Zejména se jedná o následující změny:

- Pro ukrajinské děti, žáky a studenty se ruší možnost individuální úpravy obsahu vzdělávání tak, aby nemusel být v souladu se školním nebo akreditovaným programem. Tato možnost je stále aktuálně platná pouze pro uprchlíky, kteří čerpají dočasnou ochranu dobu kratší než 12 měsíců.
- Ruší se možnost vytvářet segregované třídy, skládající se pouze z ukrajinských dětí a studentů.

- Možnost nastoupit do probíhající 1. ročníku nebo i vyšších ročníků střední školy zůstane beze změny pouze pro uprchlíky, kteří čerpají dočasnou ochranu dobu kratší než 12 měsíců.
- Ruší se možnost výjimky z požadavku znalosti českého jazyka pro pedagogy.
- Zpřísnují se pravidla pro přijímání studentů na vysoké školy, včetně poplatku za nostrifikace.

6.2 Nostrifikace – uznání vzdělávání pro žadatele z Ukrajiny

Podle „Protokolu o rovnocennosti dokumentů o vzdělání, vědeckých hodnostech a titulech“ č. 123/1973 Sb. bylo stanoveno, že diplomy vydané na území Československé socialistické republiky – Sovětského svazu socialistických republik, jehož byla i Ukrajina součástí, jsou vzájemně rovnocenné. Tato rovnocennost se týká výhradně diplomů, které byly uděleny od 6. června 1972 do 27. února 2000.

Podle § 90 odst. Zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje držitelům mezinárodní ochrany nebo doplňkové ochrany, taktéž uprchlíkům nahradit chybějící doklady o vzdělání čestným prohlášením. Tato možnost se týká i uprchlíků z Ukrajiny postihnutých rusko-ukrajinským válečným konfliktem.

V situaci, kdy žadatel nemá k dispozici diplom, předloží vlastnoručně podepsané čestné prohlášení obsahující následující údaje: název vysoké školy, sídlo školy, typ a stupeň vysokoškolského vzdělání, název studijního programu, datum vydání diplomu a další relevantní informace, které může jedinec o svém vzdělání poskytnout. Pokud žadateli chybí dodatek k diplomu uvede v čestném prohlášení kromě výše zmíněných informací také podrobnosti o

absolvovaných předmětech, vykonané praxi, době studia, absolventské práci, popřípadě informace o obsahu závěrečné zkoušky.

Nicméně je důležité upozornit na odlišnou strukturu ukrajinského vysokoškolského vzdělání, protože ukrajinské vysokoškolské diplomy v mnohých případech neobsahují akademické tituly. Z tohoto důvodu není možné ho uznávat ani v České republice, rovněž nelze absolventům studia ze zahraničí přiznat český akademický titul. Na Ukrajině je vysokoškolské studium rozdělené do čtyř stupňů, a to mladšího specialisty (neúplné vysokoškolské vzdělání), bakaláře (první úplný cyklus vysokoškolského vzdělání), specialisty/magistra (druhý úplný cyklus vysokoškolského vzdělání) a doktora filozofie/kandidáta věd (třetí cyklus vysokoškolského vzdělání) (MŠMT, 2023).

Důvodem, proč je nutné dosažené vzdělání nostrifikovat, je zabezpečit, aby úroveň znalostí českého i zahraničního studenta, který získal vzdělání v jiném státě byla rovnocenná. Uznáním dokladu o vzdělání by mělo zaručit, že student ze zahraničí splňuje podmínky pro pokračování studia v České republice s ostatními studenty. Snahou rovnocenného přístupu je zaručit, aby zahraniční student nebyl zvýhodňován nad ostatními studenty nebo v případě, že by nebyl schopný plnit standardy, nesnižoval kvalitu českého školství (Pokorná, 2014 str. 27).

6.3 Uznávání kvalifikací osob prchajících před ruskou invazí na Ukrajině

Doporučení komise Evropské unie ze dne 5. dubna 2022 stanovuje řadu opatření k integraci a začlenění osob prchajících před válkou na Ukrajině do zemí EU. Jednou z nich je i volný přístup na trh práce a s tím spojené uznávání kvalifikací. Akční plán Komise pro integraci a začleňování na období 2021-2027 uznává, že usnadnění procesu akceptace kvalifikací získaných ve

třetích zemích a zajištění srovnatelnosti s kvalifikacemi v Evropské unii je klíčové pro efektivnější začleňování uprchlíků na trh práce. Současně je důležité zmínit, že mnoho migrantů, a to zejména žen může mít vysokou kvalifikaci pro své zaměstnání, ale pokud tuto činnost nevykonávají, může to vést k pocitu nedocenění. Cílem členských států je, aby zajistili transparentní a spravedlivé uznávání kvalifikací neomezující byrokratickými překážkami. Pro jednotlivé státy by měli být migranti přínosem, jelikož téměř každá členská země se potýká s nedostatkem pracovních sil v určitém průmyslovém systému a noví příchozí by měli vyvážit tento stav na pracovním trhu (EUR_Lex, 2022).

Proces uznávání odborné kvalifikace je rozdílný v závislosti na tom, zda se jedná o regulované nebo neregulované povolání. Co se týče regulovaných povolání se proces liší podle toho, zda se na ně vztahuje Zákon o uznávání odborných kvalifikací. V případě snahy o uznání kvalifikace v oboru lékařství jsou členové třetích zemí povinni složit aprobační zkoušku, která je byrokraticky, časově i finančně velmi náročná. (Multikulturní centrum, 2013, str. 23).

V případě, že členský stát uplatňuje regulaci určitého povolání, osoby s dočasnou ochranou budou povinny získat potvrzení svých odborných kvalifikací, aby mohly pokračovat ve výkonu dané profese. Mezi tyto skupiny můžeme řadit různé oblasti povolání, jako jsou například pozice ve zdravotnictví, pedagogice, sociální péči nebo řemeslných oborech. Uznání odborných kvalifikací se bude lišit podle vnitrostátních práv a postupů hostitelské společnosti.

Naopak u neregulovaných povolání nejsou již požadavky upravovány vnitrostátními právy a jejich rozmezí mohou upravovat obecné až velmi specifické podmínky. Pro uplatnění v této oblasti povolání neexistují žádné regulační překážky, ale zároveň není aplikován konzistentní postup pro uznání kvalifikace (EUR_Lex, 2022).

Existuje formulace zvláštních požadavků u některých povolání. Nejakutnější skupinou jsou podle očekávání oblasti zdravotnických profesí. Komise vyzývá státy, aby jedinci, kteří nesplňují minimální požadavky pro odbornou přípravu byli překvalifikováni na jinou pozici, ale ve stejném odvětví. Můžeme uvést příklad zdravotní sestry, která nesplňuje minimální požadavky, přesto by jí státní instituce měla umožnit změnit status dosavadního povolání na asistentku zdravotní sestry.

Další podstatnou skupinou jsou pedagogičtí pracovníci. Členské státy by podle komise měly zvážit různé metody k začlenění učitelů do této profesní sféry. Mezi návrhy patří začlenění ukrajinských pedagogů do škol s velkým počtem ukrajinských dětí, zajistit jazykové kurzy k překonání bariéry, využít jejich potenciálu jako asistentů pedagoga nebo podpořit ukrajinské učitele k získání odborné přípravy v hostitelských zemích (EUR_Lex, 2022).

6.4 Překvalifikovanost

Pojem „překvalifikovanost“ neboli „over-qualification“ je běžně užíván v odborné literatuře. Jedná se o dva druhy nesouladu mezi dosaženým vzděláním a vykonávanou prací. Rozlišujeme horizontální nesoulad, kdy existuje rozdíl mezi oborem studia a profesí, kterou jedinec vykonává. A za druhé vertikální nesoulad, který představuje rozpor mezi úrovní dosažené kvalifikace a požadavky konkrétního zaměstnání. Tento typ nesouladu má pro pracovníka závažnější důsledky, protože zasahuje sociální a ekonomický status jedince, což souvisí se sociální stratifikací (Leontiyeva, Y., & Pokorná, 2014, str. 5). Vysvětlit proč migranti častěji podléhají překvalifikovanosti můžeme na základě následujících faktorů, a to konkrétně nedostatečné pracovní zkušenosti, špatné orientaci v hostitelské společnosti, nedostatku jazykových znalostí nebo nostrifikaci vzdělání. Mezi další specifický problém se řadí pozitivní selekce ve vlastní zemi původu. Čím vyšší počet kvalifikovaných lidí ve skupině

najdeme, tím větší je pravděpodobnost, že se jedná o jedince, kteří nenašli uplatnění v zemi původu. V tomto případě se nemusí jednat pouze o kvalifikaci, ale i nedostatečně rozvinuté měkké dovednosti, jako jsou podnikavost, pracovitost atd. (Nee a Sanders 2001; Chiswick a Miller 2007, in Leontiyeva, Y., & Pokorná, 2014, str. 6).

Martin (in Leontiyeva, Y., & Pokorná, 2014, str. 7) přináší opačné vysvětlení přínosu překvalifikovaných migrantů. Vychází z předpokladu, že osobní a pracovní schopnosti těchto jedinců převyšují přínos majoritních pracovníků. Protože migranti jsou ochotni přijímat i nižší pracovní pozice v oblastech jako je zemědělství nebo stavebnictví, a přitom nesnižují pracovní výkonost, přestože by byli schopní vykonávat kvalifikovanější pozice. Na druhé straně je tento stav trvale neudržitelný, jelikož může způsobit dequalifikaci, tzv. ztrátu profesních dovedností, ale zároveň i morální a psychické problémy spojené s profesní frustrací a ztrátou ambicí (Grip a kol., 2007, in Leontiyeva, Y., & Pokorná, 2014, str. 7).

Empirická část

7. Metodologie výzkumu

Záměrem výzkumu je hloubkové zaznamenání prožívané zkušenosti cizinců z válkou zasaženého území na Ukrajině a související integrací v novém prostředí. Jedná se o participanty, kteří přišli do České republiky hledat nové zázemí a aktivně se snaží začlenit na pracovním trhu. V jednotlivých podkapitolách je charakterizován cíl výzkumu, výzkumný problém, technika výzkumu, výběr a popis participantů.

7.1 Výzkumný problém

Při formulaci otázky výzkumného problému jsme vycházeli z dispozice, že fenomenologická studie nemusí začínat určitou výzkumnou otázkou. Je možné určit pouze směr zaměření a širší pojetí sledovaného fenoménu (Hendl, 2008, str. 126). Definovali jsme proto širší rámec výzkumného problému: Prožívání pocitů a zkušeností uprchlíků z válkou zasažené země.

7.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je hloubkové zachycení zkušeností lidí, kteří byli donuceni opustit své domovy z důvodu ruské invaze na Ukrajině prostřednictvím interpretativního fenomenologického zkoumání.

Cílem je odpovědět na výzkumnou otázku: „Jaké jsou zkušenosti ukrajinských uprchlíků s integrací v České republice a jakým způsobem pomáhá další vzdělávání a rekvalifikace jejich začleňování?“

Explicitně se zaměříme na to, jak se uprchlíci cítili při jejich příchodu do České republiky v období počátku invaze, a jak se jejich zkušenosti a pocity transformovaly v průběhu procesu začleňování se do hostitelské společnosti.

V tomto případě jsme se konkrétně zaměřili na to: Co s sebou přináší být uprchlíkem bez domova, práce a jistoty v cizí zemi? Dokážeme si představit základní lidskou potřebu zachránit životy sebe a svých blízkých, ale již nejsme schopni komplexně zachytit a identifikovat všechny pocity, které ovlivňují jejich specifickou životní situaci. Začleňování do místní společnosti sebou přináší integraci do běžného, pracovního, ale i společenského života.

7.3 Technika výzkumu

K účelu výzkumu jsme zvolili kvalitativní výzkumnou strategii, která nám umožňuje shromažďovat data pomocí hloubkového rozhovoru. Prostřednictvím této možnosti můžeme zachytit vylíčení žité zkušenosti člověka bez limitu zkreslení výpovědí námi strukturovanými kategoriemi. Významným prvkem rozhovoru je interpretovat ústřední témata v běžném životě participanta. Snahou výzkumníka je získat nuance popisu a zkušeností participantů v konkrétních situacích bez snahy ke kvantifikaci (Kvale, 1996, str. 29-30). Naivní výpovědi participantů nám umožní vytvořit nezávislý obraz zkušenosti jedinců v jejich specifické životní situaci. A následně provést reflektující analýzu a interpretovat zjištění. (Hendl, 2008, str. 267-268). Zvolená interpretativní fenomenologická analýza nám umožní porozumět specifickému procesu, kterým je integrace ukrajinských uprchlíků do české hostitelské společnosti. Metoda je vhodná pro popis a interpretaci zkušeností a významů – s tím spojených pocitů, kterým participanté přiřkládají význam, tzv. prozkoumání hlubší roviny významu (Čermák, Hytych, Řiháček & kol., str. 9-11).

Ve fenomenologickém výzkumu se zaměřujeme na pocity a zkušenosti participantů. Jelikož pocity jsou jedním z hlavních fenoménů v rámci nepřetržitého

toku duševních zážitků a zkušeností. Jsou to subjektivní, vědomé i nevědomé vztahy, které zahrnují různé emocionální reakce, jako jsou radost, hrdost, smutek, strach, zoufalství... Pocity jsou jedním z aspektů lidského života, které ovlivňují chování jedince a jsou důležité pro komplexní pochopení jednání člověka (Plháková, 2003, str. 44).

Při analýze dat budeme postupovat v souladu s fenomenologickou interpretací, inspirovaní výzkumnou činností Wesingera (Hendl, 2008, str. 268-269) následovně:

1. Provedeme hloubkové rozhovory s vybranými jedinci. Konkrétně ženami, které uprchly se svými dětmi z válkou zasaženého území na Ukrajině, a současně jsou evidovány na Úřadě práce v Uherském Hradišti. Společným kritériem participantů bylo absolvování rekvalifikačního kurzu „Čeština pro cizince“.
2. Dále budou vybrána klíčová slova a výroky, které jsou nositeli zkušenosti nezaměstnaných uprchlíků z Ukrajiny.
3. Následně budou kódovány do kategorizovaných skupin.
4. Tyto informace zkompletujeme do tematických celků prostřednictvím tabulek (informace o nezaměstnaných uprchlících z Ukrajiny).
5. Z témat budou odvozeny významy (zjištění o pocitech a prožívané zkušenosti uprchlíků z Ukrajiny).

7.4 Výběr a popis participantů

O výběru participantů rozhodl úsudek výzkumníka na základě těchto výběrových kritérií:

- uprchlík, který pochází z válkou zasažené Ukrajiny,
- uprchlík je evidován na úřadě práce,
- podmínkou je, aby absolvoval rekvalifikační kurz „Čeština pro cizince“,

- vstřícnost účastnit se výzkumného šetření a participovat na výzkumu.

7.5 Etika výzkumu

Rozhovory byly vedeny pro participanty v bezpečném prostředí, a to na Kontaktním pracovišti Úřadu práce v Uherském Hradišti na Oddělení poradenství a dalšího vzdělávání. Místo bylo vybráno z důvodu, že se jedná o důvěrně známé prostředí pro participanty.

Bylo vedeno pět rozhovorů, kterých se účastnili participanti, výzkumník/tazatel, tlumočnick a nestranný pozorovatel. Do výzkumného šetření jsme vybrali konkrétně pět participantů z toho důvodu, že tito jedinci byli ochotni hovořit v českém jazyce. Rozhovory byly tedy vedeny v českém jazyce, tlumočnick podporoval participanty pouze v případě nesrozumitelnosti konkrétního jazykového termínu při kladení otázek. Odpovědi nepřekládal. Kromě jazykové pomoci, tlumočnick poskytoval také psychickou podporu, protože provázel participanty od doby jejich příjezdu do České republiky. Nestranný pozorovatel zapisoval emoční projevy, gestikulaci a mimiku participantů.

Před zahájením rozhovorů byli participanti důkladně seznámeni s průběhem výzkumného šetření a svou účast stvrdili informovaným souhlasem. Účastníkům výzkumu byla zaručena anonymita a emoční bezpečí. Rozhovor vždy probíhal pouze s jedním participantem v konkrétním dnu. Výzkumné šetření probíhalo v několika vlnách v různém časovém období podle absolvování rekvalifikačního kurzu Český jazyk pro cizince (Hendl, 2008, str. 153-154).

7.6 Přípravná fáze výzkumu

Před samotnou první výzkumnou fází – provedení hloubkového rozhovoru s participanty, jsme se soustředili na přípravnou fází, kdy jsme si identifikovali klíčové aspekty, fenomény výzkumu včetně oblastí, které do

kvalitativního fenomenologického šetření zahrneme. V odborné literatuře můžeme nalézt i součást této fáze výzkumu, tzv. 0. etapu – Reflexe výzkumníkovy zkušenosti s tématem výzkumu (Smith, Flowers a Larkin, 2009 in Čermák, Hytych Řiháček, & kol., 2013, str.16).

V přípravné fázi výzkumu jsme postupovali následovně:

- 1) Rešerše literatury – procházeli jsme dosavadní odborné zdroje, oficiální vyjádření a statistiky týkající se války na Ukrajině a s tím spojené migrační krize.
- 2) Pro hlubší pochopení současného stavu ukrajinských migrantů v České republice jsme navštívili Krajské asistenční centrum pro uprchlíky z Ukrajiny, kde jsme se detailně seznámili s problémy a výzvami, kterým noví příchozí čelí. Mezi klíčová témata, na které nás pracovnice upozornila, patřilo slučování rodin, vyřizování dočasné ochrany, podvodné složenky týkající se zdravotního pojištění nebo častá absence ukrajinských dětí zejména na základních školách.
- 3) Následovala schůzka s ukrajinským tlumočnickem, který nám poskytl na migraci pohled ze své vlastní perspektivy. Uskutečnili jsme první cvičný rozhovor. Výsledkem bylo, že tlumočnick popsal problémy a limity, ale také pozitivní aspekty, se kterými se setkal během své adaptace v České republice před 5 lety. Společně jsme prokonzultovali oblasti, kterým jsme se rozhodli ve výzkumném šetření věnovat. Upozornil nás na rozdíly v ukrajinské a české státní struktuře. Zejména se jednalo o oblast školství, daňového systému, zdravotního pojištění a pracovního uplatnění. Zdůraznil také obavu Ukrajinců týkající se komunikace s úřady a na možné potencionální riziko strachu z rozhovoru. Na základě tohoto doporučení jsme upravili vnější podmínky pro rozhovor. Tlumočnick navrhl, aby se rozhovory konaly pro Ukrajince na bezpečném a známém místě. Proto jsme se rozhodli požádat Úřad práce

v Uherském Hradišti o možnost vést rozhovory v Informačním a poradenském středisku, které uprchlíci často navštěvovali.

- 4) Úřad práce nám s výzkumným záměrem vyšel vstříc a poskytl konkrétní informace týkající se rekvalifikačních kurzů a jazykových kurzů pro cizince. Rovněž nám zprostředkoval informativní schůzku s potenciálními participanty a poradil, kteří účastníci kurzu jsou schopni obstojně komunikovat v českém jazyce.
- 5) Na základě sběru informací a doporučení jsme definovali výzkumný cíl a oblasti, které považujeme za podstatné do rozhovoru zahrnout. Následně jsme formulovali základní otázky, které budou během rozhovoru kladeny.

Co se týče samotné reflexe výzkumníkoví zkušenosti, vycházeli jsme z pravidla „epoche“ neboli uzávorkování vlastních prekonceptů, domněnek nebo očekávání. Během této fáze je podstatné, aby si výzkumník uvědomil subjektivní prvky, které by mohly zkreslovat jeho náhled na zkoumanou realitu. Nelze však očekávat absolutní odstranění vlivu výzkumníka na zkoumaný výzkumný problém, ale lze minimalizovat tento vliv a zachovat tak objektivitu výzkumného procesu (Miovský, 2006).

Konkrétně jsme si vypsalí vlastní myšlenky, otázky a domněnky, které jsme si spojovali s ukrajinskou migrací.

1) Empatie a soucit k uprchlíkům

- Válka v rodné zemi vzala uprchlíkům životní jistotu a bezpečný domov. Ukrajinci přichází o své nejbližší velmi krutým způsobem. Počet obětí stále narůstá. Kolik žen a dětí bylo nuceno opustit svou rodnou zemi, zanechat za sebou otce, dědečky, bratry, bratrance, strýce a přátele, čelící nejisté budoucnosti? Lze takový psychický tlak vůbec

zvládnout? Vrábí se někdy domů? Lze nově příchozím pomoci i jiným způsobem?

2) Obava o přijetí ukrajinských uprchlíků majoritní společností

- Podle agentury Stem se v procentuálním vyjádření zvýšil podíl Čechů, kteří by přijali Ukrajince za souseda na 45 % (STEM, 2023). Stále, ale nadpoloviční většina cítí vůči cizincům předsudky. Je možné, aby se tady cílili Ukrajinci bezpečně? Nebude majoritní společnost diskriminovat nové příchozí? Nebude vznikat příliš mnoho konfliktů a agrese?

3) Průběh integrace cizinců v hostitelské společnosti

- Přemýšleli jsme především nad nepopíratelnou jazykovou bariérou. Pomůžou jazykové kurzy nově příchozím? Budou Ukrajinci ochotni navštěvovat jazykové kurzy? Nižší účast na jazykových kurzech je možné vysvětlit, že kurzy chtějí navštěvovat jedinci, kteří tady plánují zůstat na trvalo?
- Další oblast nad, kterou jsme uvažovali bylo pracovní uplatnění. Budou se schopni Ukrajinci zaměstnat na vyhovující pracovní pozici? Je třeba se obávat diskriminace na pracovních pohovorech? Nebudou se Ukrajinci bát oslovit státní instituce o pomoc? Budou chtít o takovém tématu vůbec vést rozhovor? Nebudou cítit selhání, že se do současné doby nezaměstnali?

8. Analýza dat

Realizované rozhovory s pěti participanty byly doslovně transkribovány. Přepis rozvorů byl následně podroben fenomenologické analýze. Při analýze dat byla využita metodika vyvinutá Colaizzim (1978). V první fázi byly pozorně přečteny všechny přeepsané rozhovory. Z každého přepisu byly abstrahovány signifikantní výroky (tzv. doslovné větné spojení), které se týkaly zkoumané

problematiky. Celkem bylo abstrahováno 56 signifikantních výroků (z toho 29 pozitivně laděných výroků, kdy kladně probíhala integrace uprchlíků a cítili se „dobře“ a 27 negativně laděných výroků, kdy integrace neprobíhala ke spokojenosti uprchlíků a ve své situaci „se necítili dobře“). Kódování probíhalo prostřednictvím kategorizace výroků související s událostí, kdy se uprchlíci z Ukrajiny cítili při integraci dobře a kdy se necítili dobře.

Tabulka 1: Signifikantní výroky participantů z Ukrajiny, které znázorňují, kdy se uprchlíci cítili při integraci v České republice dobře.

Signifikantní výrok	
1.	Tak jsem byla ráda, že se aspoň trochu domluvím.
2.	Už pracuji jako trenérka a mám tři skupiny, protože už můžu komunikovat v pohodě. Tato práce mě baví a naplňuje.
3.	Byla jsem se sebou spokojená.
4.	Tady už češtinu používám, protože se tak nebojím.
5.	A když mi kamarádi rozuměli, tak jsem měla radost.
6.	Dva měsíce jsem chodila na kurz pečení, večerní kurz. A moc mě to bavilo.
7.	Toto studium je pro mě výzva.
8.	A na kurzech... my jsme se dívali na videa a hráli zajímavé hry. To bylo dobré. Byla jsem tam ráda.
9.	Hm... Já myslím, že Česká republika... podporuje cizince na vysoké úrovni. Dělá pro nás spoustu výhod a hledá kurzy, které my potřebujeme. Jsem za to ráda.
10.	Ano, moc se mi tady líbí.
11.	A pak... o trochu později, no cítíme se dobře, děkujeme za to, co máme. Máme tady klid...
12.	A oni žili s námi... a do banky, do lékárny a v srpnu jsme šli spolu do školy, protože můj syn začal chodit do školy od září. Jsem jim opravdu vděčná.
13.	Absolvovala jsem jeden kurz češtiny pro cizince. To bylo moc fajn.
14.	A to moc mi pomohlo líp komunikovat a už jako nemám takový strach, že si s někým vůbec nebudu rozumět.

15.	...můj syn šel na adaptační tábor, a to byla iniciativa, myslím, že Domova dětí a mládeže... to bylo opravdu cenné. Velice si toho vážíme.
16.	A taky myslím, že tady máte veřejnou dopravu opravdu takovou no lepší a čistější a funguje opravdu jako fajn a cítíme se tady bezpečněji.
17.	Čtyřikrát týdně má bonusovou češtinu, takže to funguje dobře. Jsem za něho opravdu ráda.
18.	Byli jsme za to moc rádi.
19.	To bylo pro mě uklidňující.
20.	Máme se tady lépe než na Ukrajině.
21.	Příchod sem byl pro mě velká výzva, ale nelituju toho.
22.	Cítila jsem se bezpečně...
23.	Cítila jsem se jistější.
24.	Vše bylo v pořádku. Byla jsem spokojená.
25.	Vše je v klidu. Jde to i tak. Jsmo vděční.
26.	Musím studovat češtinu dál, abych dobře mluvila česky, je důležité se nebát , že ti druhý člověk nebude rozumět.
27.	Přála bych si , aby cizinci, kteří zde žijí v Evropě nebyli zaplétaní do politiky. Nemají s tím nic společného ani s politikou mezi státy. Přála bych si , aby si cizinci mohli najít dobrou práci a měli lepší život v Česku. A nikdo je nenapadal za národnost.
28.	Mám koníček, který ráda dělám.
29.	A paní vedoucí mě vždy chválila , že jsem pracovitá a dělám vše dobře.

Tabulka 2: Signifikantní výroky participantů z Ukrajiny, které znázorňují, kdy se uprchlíci necítili při integraci v České republice dobře.

Signifikantní výrok	
1.	Když jsem přijela do České republiky, tak jsem měla velký strach z komunikace s lidmi.
2.	Ale byla jsem si nejistá.
3.	...protože jsem nemluvila česky a nemohla jsem komunikovat se skupinou.
4.	

	A na začátku jsem měla velký strach , že řeknu něco špatně. Bála jsem se udělat chybu.
5.	No ve středu jsem byla poprvé u lékařky. No je to trochu jiná struktura. Byla jsem z toho ve stresu.
6.	Na kurzech jsme psali moc diktátů. Háčky, čárky to bylo těžké a někdy vyčerpávající.
7.	...a na začátku to jsem vůbec nemohla. A taky jsem se cítila bezmocná.
8.	Tak nerozuměli lidi a já cítila paniku.
9.	Ano, ehm já a moje rodina jsme z Chersonu. A to je takové město, které bylo pod okupací. Velmi jsme se báli.
10.	Byli jsme na cestě 3 dny. Promiňte (projev smutku). Tak když jsme dorazili, my jsme byli ve stresu.
11.	Ehm po pravdě řečeno, kdybychom neměli příbuzné, tak já prostě nevím, kde bychom byli.
12.	Nemůžu pracovat jako v námořní agentuře, to určitě ne. Prostě nevím, jako to je trochu těžké...
13.	Cítila jsem se jako dítě. Já jsem dospělá a nemůžu komunikovat. To je opravdu takové stresové.
14.	Čeština není taková. Ale no to je váš no váš život, tak musím komunikovat. Musím se snažit.
15.	Víte co, to není vaše válka. Já to chápu.
16.	... ale ten stres. No já mám ho v hlavě. Spím špatně a no syn taky říká, kdy se vrátíme.
17.	To je víte, to je takové... ono to bolí mě.
18.	Ono to pomáhá, když mluvíš s někým v ukrajinštině a oni ti rozumí, ale to je jako těžké mluvit o válce každý den.
19.	Cítila jsem se jako dítě. Já jsem dospělá a nemůžu komunikovat. To je opravdu takové stresové.
20.	Já jsem nechtěla, aby děti prožily další stres, protože před 4 roky mi zemřel manžel a oni už měli ten stres a nechtěla jsem, aby to ještě zažili.
21.	Mám strach, že to nepůjde.
22.	Minulý rok v létě, to měla moc strašné a nerozuměli jsme tomu, proč tomu tak je. Onemocněla ze stresu.
23.	Písmena, háčky, čárky, skloňování. Chvillemi jsem z toho byla zoufalá.
24.	Měla jsem velký strach. Nemohla jsem mluvit česky.
25.	Mluvte česky. Pokud nebudete komunikovat, bude se Vám těžko žít.

26.	Můj přítel mi pomohl. Ale bylo to pro mě složité si zvyknout.
27.	Bylo to strašně náročné. Kvůli češtině. Já jsem se hodně stresovala , no musela jsem to nějak zvládnout, komunikovat s lidmi.

Signifikantní výroky jsme poté kategorizovali podle okruhu významu a třídili do skupin. Nejdříve jsme kategorizovali výroky, které souvisely s událostí, kdy se uprchlíci z Ukrajiny cítili při integraci dobře (viz tabulka č. 3).

Tabulka 3: Kategorizace výroků související s událostí, kdy se uprchlíci z Ukrajiny cítili při integraci dobře.

Čísla signifikantních výroků	Název skupiny výroků
1, 2, 3, 24, 28	Pocit uspokojení
9, 11, 12, 15, 17, 18, 25	Pocit vděčnosti
4, 14, 23	Pocit sebejistoty
5, 6, 8, 10, 13, 20, 29	Příjemné pocity
7, 21, 26, 27	Nové zkušenosti, výzvy a vize
16, 19, 22	Pocit bezpečí

Zdroj: Vlastní zpracování

Srovnatelně jsme postupovali při kategorizaci signifikantních výroků, které souvisely s událostí, kdy se uprchlíci necítili při integraci dobře (viz tabulka č. 4).

Tabulka 4: Kategorizace výroků souvisejících s událostí, kdy se uprchlíci z Ukrajiny necítili při integraci dobře.

Čísla signifikantních výroků	Název skupiny výroků
3, 25	Negativní pocit
1, 9, 21, 24	Pocit strachu
2, 8, 13, 26	Pocit nejistoty
4	Pocit selhání
5, 6, 10, 14, 19, 20, 27	Pocit nepříjemného tlaku, stresu, vyčerpání
7, 11, 12, 15, 16, 22, 23	Pocit bezmoci, beznaděje
17, 18	Pocit úzkosti

Zdroj: Vlastní zpracování

V rámci analýzy jsme odkryli 6 významových skupin souvisejících se situací při níž se uprchlíci z Ukrajiny cítili při integraci dobře, a 7 významových skupin souvisejících se situací při níž se uprchlíci z Ukrajiny necítili při integraci dobře. Poté jsme provedli fenomenologickou interpretaci, která je výstupem z realizovaného kvalitativního výzkumu.

K validaci dat došlo pomocí kontroly témat s původními přepisy jednotlivých participantů. Výsledkem je důkladný popis zkoumaného fenoménu. Tedy podstata prožité zkušenosti uprchlíků z Ukrajiny.

8.1 Základní okruh otázek kladených během rozhovoru

Pro polostrukturovaný rozhovor je charakteristická příprava základního jádra témat a oblastí, které by měl výzkumník do interview zahrnout. Výhodou je možnost připravit si otázky tak, abychom eliminovali rizika nesouvislých témat, nevhodných otázek nebo zpomalení tempa rozhovoru. Zároveň je možné zachovat flexibilitu a hloubkové poznání odpovědí, které nám zajišťují komplexnější zkoumání fenoménů a zkušeností participantů. Konkrétně v našem případě jsme formulovali a připravili otázky tak, aby respektovaly emoční bezpečí účastníků a minimalizovali jsme aktivaci negativních vzpomínek na válku v rodné zemi (Mišovič, 2019).

Tabulka 5: Základní okruh otázek kladených během rozhovoru

1) Dokážete si vzpomenout, jak jste se cítili při příchodu do ČR? Jak se Vám dařilo se zapojit do běžného života?	Vstupní otázka Otázka zaměřená na pocity
2) Jaké vzdělání a dovednosti jste měli předtím, než jste přišli do ČR?	Otázka zaměřená na zkušenosti nebo chování
3) Jaké vzdělání a dovednosti jste získali po příchodu do ČR?	Otázka zaměřená na zkušenosti nebo chování
4) Jaké jsou Vaše zkušenosti se vzdělávacími kurzy pro dospělé a	Otázka vztahující se k názorům

rekvalifikacemi? Jaké jste navštívili? Jaký vliv měl tento kurz na Vaše profesní uplatnění?	Otázka zaměřující se na zkušenosti
5) Jak často a jakým způsobem využí- váte po skončení kurzu český jazyk v praxi?	Otázka zaměřující se na zkušenosti Otázka vztahující se k do- vednostem a jejich aplikaci v praxi
6) Můžete mi říci, jak se cítíte teď po absolvování vzdělávacího kurzu? Daří se Vám lépe zapojovat do běž- ného života?	Otázka zaměřená na pocity Otázka zaměřená na zkuše- nosti
7) Jaký je Váš názor na podporu inte- grace cizinců v ČR?	Otázka vztahující se k názor- ům
8) Co je na základě Vaší zkušenosti nej- více odlišné v každodenním životě v ČR a na Ukrajině?	Otázka vztahující se k vní- mání Otázka vztahující se ke zku- šenostem Otázka vztahující se k po- rovnávání
9) Jaká by byla Vaše doporučení pro zlepšení vzdělávacích kurzů?	Otázka vztahující se k názor- ům Rozhodovací otázka
10) Máte zájem navštívit další rekvalifi- kační kurz v budoucnu? Pokud ano, proč?	Navazující/zjišťující otázka Otázka týkající se plánů do budoucna
11) Je něco, co byste chtěli, aby se změ- nilo v přístupu české společnosti k Vám jako cizincům?	Otázka týkající se názorů Otázka týkající se zkušeností

- 1) První otázka je zaměřena na zjištění, jak se participant cítil při svém příchodu do České republiky a jak se mu dařilo zapojit se do běžného života v novém prostředí. Tímto způsobem se snažíme získat povědomí o emocionálním stavu respondentů při adaptaci na nové prostředí a o jejich zkušenostech s integrací do české společnosti.
- 2) Druhá otázka je zaměřena na získání informací o vzdělání a dovednostech participantů před jejich příchodem do České republiky. Tímto způsobem můžeme získat představu o vzdělání a profesním uplatněním participantů před jejich migrací do ČR. Popřípadě

zjistit, jaké profesi nebo dalšímu vzdělávání by se mohli věnovat v hostitelské společnosti.

- 3) Třetí otázka je zaměřená na porovnávání stavu, zjištění případné změny před příchodem do České republiky. Snažíme se získat představu o vzdělání a rozvoji participantů v novém prostředí, a jak se adaptují na nové podmínky a možnosti uplatnění v hostitelské společnosti.
- 4) Čtvrtá otázka je zaměřena na zjištění informací o zkušenostech participantů s účastí na vzdělávacích kurzech pro dospělé a rekvalifikacích. Snažíme se zjistit od respondentů, které konkrétní kurzy navštívili, a jaké měly tyto kurzy vliv na jejich profesní uplatnění nebo budoucí zaměření.
- 5) Pátá otázka je zaměřena na zjištění, jak často a v jakých konkrétních situacích participant využívá český jazyk po skončení kurzu. Tímto způsobem se snažíme získat informace o praktickém využití jazykových dovedností respondentů v každodenním životě i v pracovním prostředí. Očekáváme zjištění, jak respondenti komunikují s rodinou nebo přáteli v českém prostředí.
- 6) Šestá otázka je zaměřena na získání informací o současném emočním stavu participantů po absolvování vzdělávacího kurzu a na to, jak se jim daří zapojovat do běžného života. Tímto způsobem se snažíme zjistit, zda se participantům po absolvování kurzu daří se lépe integrovat do společnosti a jaký je jejich celkový dojem z kurzu a jeho vlivu na jejich život.
- 7) Sedmá otázka je zaměřena na získání názoru participantů na podporu integrace cizinců v České republice. Tímto způsobem se snažíme získat informace o tom, jak participanté vnímají stávající opatření a programy na podporu integrace cizinců v ČR a jaké změny by podle nich mohly zefektivnit začleňování cizinců.

- 8) Osmá otázka je zaměřena na získání informací o odlišných aspektech každodenního života v České republice a na Ukrajině z pohledu participantů. Tímto způsobem se snažíme zjistit, jaké konkrétní rozdíly nebo podobnosti participantů vnímají jako klíčové při začleňování do místní společnosti.
- 9) Devátá otázka je zaměřena na zjištění doporučení participantů pro zlepšení vzdělávacích kurzů. Tímto způsobem se snažíme zjistit, jaké konkrétní změny nebo inovace by cizinci navrhli pro stávající vzdělávací kurzy.
- 10) Desátá otázka je zaměřena na zjištění zájmu participantů o možnosti navštívit další rekvalifikační kurz v budoucnosti a na důvody, proč by se pro ně rozhodli. Tímto způsobem se snažíme získat informace o jejich profesních cílech, potřebách a zájmech ohledně dalšího vzdělávání a rozvoje.
- 11) Jedenáctá otázka je zaměřena na zjištění participantova názoru na přístup české společnosti k cizincům a na případné změny, které by podle jeho názoru byly vhodné. Tímto způsobem se snažíme získat informace o možných oblastech, ve kterých by si ukrajinští cizinci přáli vidět zlepšení nebo změny.

Během rozhovoru jsme položili i doplňující otázky, které jsou zaznamenány v příloze přepisu rozhovorů. Jedná se například o následující otázky:

- a) **Z vašeho vyprávění jsem pochopila, že jste kurz českého jazyka zvládla úspěšně.**
  - Jedná se o interpretační otázku. Nepřináší nám nové odpovědi na otázku, ale parafrázuje a ujišťuje nás o správném pochopení jejího výkladu.

b) A tady to vaše další zaměření, že teď budete navštěvovat školu v XY, to Vám doporučila nějaká instituce nebo jste si ji našla sama?

- Jedná se o specifikující přímou otázku. Jejím cílem je získat přesnější popis participantovi situace a rozhodnutí ohledně navštěvování školy, zda to bylo na doporučení nějaké instituce nebo vlastní iniciativou.

c) A byla byste ráda, kdybychom tedy třeba i pro Vás měli nějaké spolky pro dospělé z Ukrajiny, kde byste se mohli scházet?

- Jedná se o otázku odvádějící pozornost. Jejím účelem bylo zaměřit pozornost na jiné téma, protože participantka u předchozí otázky sdělila své obavy týkající se válečného stavu na Ukrajině.

d) A kdybychom nebrali tu válku a zaměřili se na nějaké koníčky? Našla jste si tady nějaký? Nebo měla jste na Ukrajině nějaký koníček, například chodila jste cvičit nebo...?

- Jedná se o konstrukční otázku. Jejím cílem bylo odvést pozornost od vzpomínek i současného stavu válečného konfliktu na Ukrajině z důvodu emočního bezpečí participantky.

e) Jak máte staré děti?

- Jedná se o otázku demografického charakteru. Cílem bylo zjistit, jaký typ školského vzdělání děti participantky poptávaly, tzv. zda se jedná o základní, střední nebo vysokoškolský stupeň vzdělání.

8.2 Rozhovory – pozitiva a limity při integraci v ČR

8.2.1 Rozhovor č. 1

Participantka – studentka.

Hlavní témata rozhovoru:

- Komunikace v České republice
- Kurz českého jazyka
- Nástup na střední školu
- Rozdílná struktura zdravotnictví na Ukrajině
- Koníčky a volný čas

Pozitiva při integraci:

- + Pomoc otce v novém prostředí
- + Zajištěné ubytování před příjezdem
- + Cíl stát se trenérkou hip hopu
- + Podpora kamarádů z České republiky – procvičování komunikace v češtině
- + Absolvování kurzu pečení
- + Nástup na střední školu
- + Podpora lektorů na kurzu českého jazyka, zajímavosti o České republice
- + Dvojjazyčné studijní materiály, aplikace

Limity, stěžejní záležitosti při integraci:

- Neznalost českého jazyka
- Strach z komunikace
- Azbuka x latinka
- Na počátku komunikace s institucemi přes Google překladač
- Informace o zdravotní péči, problém najít obvodního lékaře

8.2.2 Rozhovor č. 2

Participantka – manažerka lodní dopravy.

Hlavní témata rozhovoru:

- Příjezd do České republiky
- Kurz českého jazyka
- Komunikace v České republice
- Péče o syna
- Podpora ukrajinských dětí
- Rozdíly v běžném životě na Ukrajině a v České republice

Pozitiva při integraci:

- + Příbuzní v České republice
- + Zajištěné bydlení před příjezdem do České republiky
- + Absolvování kurzu „Český jazyk pro cizince“
- + Adaptační tábor pro ukrajinské děti
- + Hrazení 80 % tréninků tenisu pro ukrajinské děti
- + Lepší doprava než na Ukrajině, možnost zde jezdit i na kole
- + Důsledná lékařská péče
- + Pozitivní přijetí syna do školního kolektivu
- + Efektivní učení českého jazyka pro děti, možnost učit se více cizích jazyků na základní škole
- + Návštěva knihoven, samostudium

Limity, stěžejní záležitosti při integraci:

- Nemožnost pracovat v námořní agentuře, nutnost změnit pracovní zaměření
- Obava z komunikace
- Málo Čechů, se kterými se participantka setkala rozumí anglicky
- Jiná otevírací doba obchodů

- Srovnávání se s válkou na Ukrajině
- Psychické následky války – omezený spánek, nervozita
- Snaha eliminovat komunikaci o válce

8.2.3 Rozhovor č. 3

Participantka – učitelka v mateřské školce.

Hlavní témata rozhovoru:

- Příklad do České republiky
- Rodinné poměry
- Učení se českému jazyku
- Zdravotnický systém České republiky

Pozitiva při integraci:

- + Ochrana dětí před stresem z války
- + Pomoc známých z Ukrajiny
- + Zajištění bydlení před příchodem do České republiky
- + Absolvování kurzu „Český jazyk pro cizince“
- + Dostatek materiálů pro samostudium českého jazyka
- + Lepší zdravotní systém než na Ukrajině
- + Vyléčení zdravotního problému dcery
- + Češi jsou obětaví a rádi pomáhají až na výjimky
- + Děti v České republice jezdí častěji na výlety se školou
- + V České republice je více volného prostoru pro volnočasové aktivity po práci
- + Děti mají větší prostor se rozvíjet i po škole, sportovat
- + Dětem pomáhá ve škole i paní učitelka z Ukrajiny

Limity, stěžejní záležitosti při integraci:

- Orientace v novém prostředí

- Jazyková bariéra pro výkon dosavadní profese
- Dosavadní život strávila participantka s rodinou na Ukrajině – cestování, poměry v jiné zemi byly naprosto nové
- Nedostatečné informace o zdravotnictví

8.2.4 Rozhovor č. 4

Participantka – učitelka v mateřské školce/jeslích.

Hlavní témata rozhovoru:

- Příklad do České republiky
- Dosažené vzdělání a plány do budoucna
- Kurz „Českého jazyka“
- Začlenění do běžného života v České republice

Pozitiva při integraci:

- + Pocit bezpečí v České republice
- + Pobyt v České republice s dětmi
- + Participantce pomohli na úřadech vybavit nezbytné záležitosti
- + Práce je zde lépe finančně hodnocena
- + Děti mluví lépe česky než participantka

Limity, stěžejní záležitosti při integraci:

- Strach z komunikace v českém jazyce
- Potíže s českým jazykem
- Na kurzu českého jazyka bylo příliš mnoho učiva a málo času
- Obava, zda bude participantka schopna vykonávat dosavadní profesi v českém prostředí
- Zdravotnický systém je v České republice složitější – některé léky jsou na předpis

- Složitě nalézt informace o systému v České republice

8.2.5 Rozhovor č. 5

Participantka – účetní.

Hlavní témata rozhovoru:

- Rodinné zázemí v České republice
- Učení se českému jazyku
- Život cizinců v České republice
- Začleňování ukrajinských dětí ve školách

Pozitiva při integraci:

- + Pomoc přítele při integraci v České republice
- + Absolvování kurzu „Český jazyk pro cizince“
- + Zajímavé metody učení se českého jazyka na kurzu
- + Zkušenost práce v supermarketu v oddělení drogerie
- + Nový koníček – dekorace pro domov
- + Pomoc učitelů, prevence diskriminace

Limity, stěžejní záležitosti při integraci:

- Jazyková bariéra
- Uznání vysokoškolského diplomu na úrovni bakalář
- Je nutné splnit účetní kurz, aby participantka mohla vykonávat profesi účetní
- Mohlo by být otevřeno více kurzů pro cizince, aby měli možnost se uplatnit v oboru, který vystudovali v rodné zemi
- Zaplétání cizinců do politiky, národnostní urážky
- Komunikace se synem v ukrajinštině

8.3 Fenomenologická interpretace

Uprchlíci z Ukrajiny se ocitají v náročné situaci, která ovlivňuje jak jejich život v domovské zemi, tak jejich přijetí v hostitelské společnosti, kterou je Česká republika. Válka v rodné zemi je donutila hledat bezpečí a přežití jinde. Pro některé jedince to znamená trvalý odchod z vlasti, protože ztratili svůj domov a veškerou jistotu.

I když Česká republika usiluje o pokrytí základních lidských potřeb uprchlíků, stále zůstávají mnohé jejich starosti a potřeby nezajištěny. Naše společnost nabízí pevný základ pro úspěšnou integraci, včetně finanční podpory, integračních kurzů a bydlení. Na druhé straně i uprchlíci z Ukrajiny vyvíjí snahu si vylepšit své sociální postavení v naší zemi. Aktivně si hledají zaměstnání, pokud již nepracují a navštěvují kurzy českého jazyka. Mezi další body jejich zájmu patří: vyměnit ubytovny za vlastní bydlení, které by jim umožnilo cítit se alespoň částečně jako ve vlastní zemi a navodit pocit ztraceného domova a bezpečí. V tomto šetření jsme hledali podstatu prožité zkušenosti uprchlíků z Ukrajiny.

Odpovědi participantů v souvislosti s integrací v hostitelské společnosti reflektovali nově nabyté zkušenosti a pocity prožívání v této specifické situaci. Zpravidla zahrnovaly, jak pozitivní, tak i negativní pocity.

Výslednou podstatu vztahující se k pozitivně prožité zkušenosti uprchlíků z Ukrajiny bychom mohli vyjádřit slovy jednoho z participantů „*Začátek nové budoucnosti v neznámu.*“ Pocit uspokojení a vděčnosti při integraci participantů se projevil v momentě, kdy zjistili, že jim Česká republika podá pomocnou ruku v nouzi. Pomůže jim zajistit ubytování, humanitární dávku, zdravotní pojištění, lékařskou péči a školní docházku pro děti. Dotazovaní v této souvislosti prozradili, že neočekávali takový vliv jazykové bariéry. Většina

předpokládala, že čeština je více podobná ukrajinštině nebo očekávali, že více lidí v České republice mluví ruským jazykem. Po prvotním šoku zjistili, že bez znalosti alespoň základů českého jazyka se nebudou schopni efektivně moci začlenit do společnosti ani na pracovní trh. Úřad práce přišel s nabídkou rekvalifikačního kurzu „Čeština pro cizince“, kterého se rádi zúčastnili a všichni úspěšně absolvovali. Po splnění kurzu dosáhli pocitu sebevědomí a sebeúcty v novém prostředí. Po překonání jazykové bariéry si participanti mohli začít aktivně hledat pracovní místo, aby zabezpečili své potřeby a nebyli závislí pouze na pomoci státu. Díky tomu se jim vyjevili nové výzvy a vize. Byli již schopni se sami účastnit pracovních pohovorů a tím získávat nové zkušenosti k lepší orientaci a pracovnímu zaměření. Jedinci díky novým kompetencím ztratili obavy z každodenní konverzace. Nové prostředí se stalo známějším, jistějším a tím získali tolik chybějící pocit bezpečí.

Vedle pozitivních zkušeností s integrací v České republice participanty spojovaly také negativní pocity. Podstatu negativních zkušeností, které uprchlíci během integrace pociťovali bychom mohli nejlépe charakterizovat spojením "Uprchlíci bez domova, práce a znalosti jazyka".

Při příchodu do České republiky byli uprchlíci z Ukrajiny ovládaní absolutním pocitem strachu a beznaděje bez možnosti žít život, na který byli zvyklí. Už samotná cesta do neznáma byla komplikovanější kvůli opatřením na hranicích, limitující možnosti přivést si své osobní věci a nalézt místo dočasného pobytu. Ani dosažení dočasného bydlení nezajistilo uprchlíkům jistotou v jejich životní situaci. Protože po příjezdu zjistili, že si samostatně nejsou schopni zajít ani na úřad a vybavit si základní dokumentaci kvůli jazykové bariéře a odlišné státní struktuře. Celkově komunikace s úřady v České republice byla pro uprchlíky z Ukrajiny stresující, jelikož nevěděli, kde hledat informace související s jejich integrací. Ani nástup do rekvalifikačního kurzu českého jazyka neznamenal automaticky úspěch. Přestože některým účastnicím kurzu učení českého jazyka nepůsobilo velké problémy, ve skupině se nacházely také ženy,

kteře ztratily víru, že budou někdy schopny plynule mluvit jiným než rodným jazykem. Jazykové cvičení označovaly za příliš náročné a těžce uchopitelné. Popisovaly, že i při nejbanálnější komunikaci v obchodě začínaly cítit třes rukou a žaludeční úzkosti. Převládá u nich pocit strachu, zmatku a bezmoci. Jednou z nejproblematictější oblastí bylo nalézt zdravotní péči pro sebe a své blízké. Jelikož v ČR převládá nedostatek obvodních lékařů a zubních specialistů. Okamžitě zaměstnání uprchlíků nebylo téměř možné, jelikož jak již bylo řečeno participandy byly ženy s dětmi. Kromě lékařské péče bylo třeba zajistit povinnou školní docházku pro děti do 15 let. V některých případech mateřskou školku, což bylo problematické kvůli nedostatku míst a příchodu v půlce školního roku. Dalším podstatným faktorem v této problematice byl emoční stav samotných dětí, které nechtěli opustit blízkost svých matek. U rodičů i dětí bylo zaznamenáno absolutní vyčerpání organismu spojené s mimořádně napjatou situací. Nervové psychické vypjetí souviselo také s poruchou spánku, atopickými problémy nebo oslabeným imunitním systémem.

Tabulka 6: Komparace společných témat různých úrovní prožívané zkušenosti

Úroveň prožívané zkušenosti		
Téma	Vysoká	Nízká
	"Začátek nové budoucnosti v neznámu."	"Uprchlíci bez domova, práce a znalosti jazyka".
Celkový emoční stav jedince	Pocity uspokojení a vděčnosti	Negativní pocity
Prožívání osobní hodnotové zkušenosti	Posilování sebevědomého přístupu, podpory a sebeúcty	Pocit úzkosti a selhání při prožívání osobní zkušenosti
Prožívání naděje a plánování budoucnosti	Nové zkušenosti, výzvy a vize	Pocit bezmoci, beznaděje a strachu
Integrace jako současný stav životního cíle	Pocit bezpečí a realizace v novém prostředí	Nepříjemný pocit, tlaku, stresu a vyčerpání z bezvýhodné situace

8.4 Shrnutí výsledků výzkumu

Jak již bylo zmíněno, účelem této práce je zachycení prožívání zkušenosti uprchlíků z Ukrajiny při integraci v České republice. Zajímalo nás, jaké pocity uprchlíci prožívali při příjezdu do hostitelské země. A jak se jejich prožívaná zkušenost a pocity změnili po integraci v České republice, která souvisela s absolvováním rekvalifikačního kurzu „Čeština pro cizince“.

Z realizovaného šetření vyplynulo, že pokud se cítili účastníci při integraci v České republice dobře, prožívali pocit uspokojení a vděčnosti za poskytnuté bezpečí. Zlom v integraci a začlenění do společnosti nastal pro uprchlíky z Ukrajiny v momentě, kdy byli schopni sami realizovat v běžných životních situacích. Toho dosáhli podle výpovědí účastníků úspěšným absolvováním rekvalifikačního kurzu „Čeština pro cizince“. Otevřela se jim nová cesta v hostitelské společnosti, jelikož mohli navštívit další navazující nebo specializující rekvalifikační kurz a přiblížit se tak svému životu v rodné zemi. Pro jedince to znamenalo prožít pocity spojené s novými životními cíli a výzvami. Pouhé myšlení na válku se proměnilo v přemýšlení nad novou budoucností a využitím nových možností, které Česká republika nabízí. Poté co získali pocit větší jistoty v novém prostředí, začaly pomalu odeznívat zdravotní komplikace a pocit strachu vystřídal pocit bezpečí.

Naopak v situacích, kdy integrace neprobíhala ke spokojenosti účastníků se uprchlíci ve své situaci necítili dobře a převládali u nich jednoznačně negativní emoce – pocity strachu, nejistoty, úzkosti a beznaděje. Lze jednoznačně říct, že k prožívání zmiňovaných negativních pocitů docházelo v momentě, kdy se projevovala jazyková bariéra, neznalost nového prostředí a místních struktur. Proto se nelze divit, že účastníci pocítovali nepříjemný tlak, stres a vyčerpání z nové specifické životní situace. Výrazný pocit selhání spojovali

s neschopností zvládnout běžné banální situace, které jim v jejich zemi nepůsobily problémy. Nemožnost si bez asistence vyřídit základní dokumentaci, vyhledat lékařskou péči, zajistit vzdělání pro děti a začlenit se na pracovní trh, zajistit obživu a základní potřeby vyvolal pocit absolutní bezmoci a beznaděje.

Překvapivým faktem je skutečnost, že nikdo z participantů nenavštívil doporučený, dobrovolný sociokulturní kurz, který je přímo realizován pro potřeby nových příchozích z Ukrajiny. Tento kurz se zaměřuje kromě praktických informací také na českou historii, kulturní tradice, zvyky a národní dědictví. Je možné, že se tím vysvětluje absence podstatných informací, které uprchlíkům z Ukrajiny chyběli.

Diskuze

Při ukrajinské integrační krizi se ukázala podstatná tři klíčová témata. Prvním z nich je tolik potřebná **lékařská péče** pro nové příchozí. Z rozhovorů vyplynulo, že i přes dostupné informace nebyla lékařská struktura České republiky pro Ukrajince srozumitelná. Centra pro integraci cizinců vytvořila videa se základními informacemi v jejich rodné řeči, které měly být uprchlíkům nápomocny. Avšak participanti v rozhovorech prozradili, že tato videa neviděli nebo nenašli. Podle výzkumu ze sociálních sítí pro ukrajinské uprchlíky byla zaznamenána velká poptávka po pediatrech, zubních a praktických lékařích. Bohužel, jak participanti, tak i komentující účastníci na veřejné stránce uvádějí, že velmi často naráží na přeplněnost a nedostupnost termínů lékařské péče. S tím je spojená i poptávka po určitých lécích. Jedná se o to, že v České republice jsou některé léky výhradně na předpis, ale na Ukrajině jsou tyto léky veřejně dostupné. Velká část Ukrajinců si není vědoma, jak dlouho za ně bude platit zdravotní pojištění stát, kde by si pojištění měli do budoucna sami vyřídit. Uprchlíci tvrdí, že nemají dostatek oficiálních informací a neví, kde je nalézt (MV ČR, 2023).

Dalším diametrálně rozličným problémem je **školská struktura**, a to jak v primárním, sekundárním, tak i terciálním stupni vzdělávání v České republice oproti vzdělávání na Ukrajině. Ze strany českého školského systému byla vynaložena snaha k začlenění ukrajinských dětí v mateřských, základních i středních školách. Velký důraz byl kladen zvláště na jazykovou přípravu („Čeština pro cizince“). Vzdělávací zařízení myslela kromě toho také na psychosociální podporu a prevenci šikany, diskriminaci dětí a adolescentů. Nelze opomenout také projekt na podporu běžného trávení volného času. Je zajímavé, že děti z Ukrajiny nenavštěvují zájmové kroužky tak často, jelikož jejich školní povinnosti jim zabírají podle výpovědí participantů daleko více času.

Bylo třeba novým příchozím objasnit, že děti v českém prostředí získávají nové dovednosti a kompetence i prostřednictvím zájmových činností nebo neformálního vzdělávání.

Posledním neopomenutelným tématem je nutnost **aktivně participovat a komunikovat se státní správou**, ale i neziskovými organizacemi a KACPU. Jak bylo patrné z rozhovorů, uprchlíci z Ukrajiny nepřicházeli do kontaktu s úřady v rodné zemi příliš často. Vyřizování potřebné dokumentace u nich způsoboval větší stres, než česká státní správa očekávala. Nelze v tomto případě hovořit pouze o jazykové bariéře, ale také o obavě z institucí samotných. Rákoczyová a Trbola (2009, str. 45) při výzkumném šetření zjistili, že prakticky všichni přistěhovalci se setkali s negativní zkušeností při komunikaci s cizineckou policií nebo jinými státními institucemi. Zvláště kladli důraz na neochotu státních pracovníků komunikovat v jiném světovém jazyce nebo nepřehlednost předávaných informací a v některých případech i zastaralost. Je možné, že tento blok v komunikaci způsobuje nedostatečnou informovanost uprchlíků. Toto se ukázalo jako nežádoucí i u hledání zaměstnání. Ukrajínští pracovníci se mohli lehce stát oběťmi podvodných zaměstnavatelů, kteří zneužívali jejich neznalost daňového systému v České republice. Podle výpovědí pracovníků úřadu KACPU nebyla ojedinělá ani situace, kdy uprchlíci dostávali podvodné úřední výzvy k zaplacení zdravotního pojištění. V mnoha případech nově příchozí upřednostňovali požadované sumy zaplatit než, aby se obrátili s dotazem na státní správu. Další problematiku v této oblasti uvádí Situační zpráva uprchlických center Ministerstva vnitra. Uprchlíci se ve vysokém počtu případů obrací o radu na online „odborníky“ zabývající se uprchlickou krizí. Ti například tvrdí, že není nutné cestovat s originálním dokladem totožnosti, ale pouze s kopií, což dostává cizince do nepříjemných situací. Zda se jedná o úmyslné dezinformování nově příchozích nebo nedostatečnou znalost propagujících jedinců se nepodařilo prokázat. Fatální ovšem je, že tyto

sociální kanály si získaly u uprchlíků větší důvěru než oficiální zdroje státní správy (MV ČR, 2023). Pracovní aktivity a participace s úřady byla také ovlivněna podmínkami doby příjezdu, pohlaví, znalostí úrovně českého jazyka, bydlení a plánovaným návratem zpět na Ukrajinu.

Začátkem k řešení výše vyjmenovaných problémů je – zaměřit se na jejich podstatu. Alfou a omegou je v tomto případě komunikace. Chceme-li efektivně připravovat uprchlíky k životu v nové hostitelské společnosti, je nutné jim zajistit komplexní předávání všech informací. Za tímto účelem by bylo vhodné sestavit tým profesionálních členů pro integraci cizinců, čítající pestrou sestavu profesí. Mohli bychom mezi ně zařadit tlumočníky, sociální pracovníky, lektory, psychology, specializované profese v daných problematických oblastech. V případě tíživé situace, jako bylo vypuknutí válečného konfliktu na Ukrajině, je prospěšné zařadit do specializovaného týmu taktéž rodilé mluvčí z Ukrajiny, kteří již ovládají český jazyk a jsou tedy seznámeni se zdejšími poměry. Pomohou lidem zvládat lépe stresové situace, poskytnou emoční podporu a naději na plnohodnotný život v hostitelské společnosti. Taktéž usnadní komunikaci s úřady a mohou předat osobní zkušenosti a informace, které jsou pro uprchlíky klíčové. Podle dosavadního výzkumu necelá polovina (47 %) respondentů subjektivně ovládá český jazyk na dostatečné úrovni pro běžný život, tzv. uprchlíci jsou schopni plynně konverzovat a psát, domluví se v běžných situacích a rozumí textu nebo alespoň dají dohromady základní větné celky a jednodušším rozumí. Nicméně nejzastoupenější skupinou v tomto případě byli participanti ve věku 15–17 let. Lze předpokládat, že se jedná o skupinu studentů, kteří se aktivně zapojují do výuky v českém školství, takže s českým jazykem přicházejí do kontaktu téměř denně. Z tohoto důvodu nelze opomínat jiné kategorie uprchlíků. Protože až 22 % uprchlíků vůbec nerozumí českému jazyku. (PAQ Research, 2023, str. 17). Vzhledem k těmto okolnostem se lze domnívat, že participace tlumočnicků na poradenských střediscích by

měla být trvalejšího charakteru. Tak jako je doporučeno seznamovat majoritní společnost s příběhy uprchlíků k eliminaci strachu z migrace, bylo by vhodné seznámit nové příchozí s životní cestou jiných přistěhovalců, kterým se pozitivně podařilo začlenit do hostitelské společnosti.

K přenosu základních instrukcí k pobytu by mělo docházet v nejbližší době příjezdu, aby se zabránilo dezinformacím a nejistotě. Tato sezení by měla být povinná pro každého nového příchozího, který si požádá o azyl. Centra pro integraci cizinců jsou schopna nabídnout prostory pro tyto aktivity a naplánovat jejich obsah a průběh. Struktura školení pro uprchlíky by obsahovala následující body: zdravotnický systém, školský systém, bankovní systém, informace o možnosti bydlení, fungování státní správy, seznam help center atd. Jelikož člověk není schopen absorbovat všechny informace na prvním sezení, je důležité poskytnout odkazy nebo materiály pro lepší orientaci v České republice. Může se jednat o formu letáčků, které budou obsahovat QR kódy nebo internetové adresy pro souhrn dat, které budou schopni uprchlíci lépe nalézt. Tím docílíme, že všechny potřebné informace a videa se dostanou k cílové skupině. Přestože existují podpůrné skupiny na sociálních sítích, bylo by efektivní založit oficiálně webovou stránku pro uprchlíky, kde by mohli vkládat své dotazy a odborníci by jim explicitně odpovídali. Jelikož i na sociálních sítích se objevuje zvýšená agrese vůči této skupině. Dochází tam k střetům majoritních a minoritních skupin.

Nelze přehlížet ani nepřátelské postoje některých občanů vůči novým příchozím. Proto je nutné zajistit, aby se uprchlíci necítili v hostitelské společnosti nepřátelsky, ale získali pocit přijetí a bezpečného domova. Nemůžeme zcela zabránit negativnímu postoji všech občanů, ale můžeme dodat sebejistotu nově příchozím. Můžeme využít psychologickou pomoc při vyrovnávání se s novou životní situací. V tomto případě neopomínáme ani děti a dospívající. Této

cílové skupině mohou být nápomocni školní psychologové nebo samotní pedagogové. Zdůrazňujeme také potřebu začlenění uprchlíků do všech částí společenského života. Jako je například nalezení práce a s tím související sociální kontakt. K těmto prioritám se uprchlíci nemusí bát oslovit státní instituce, protože tuto pomoc nabízí, jak integrační centra, tak i úřady práce po celé České republice.

Závěr

V diplomové práci jsme se věnovali integraci cizinců aneb, co s sebou přináší být uprchlíkem „bez domova, práce a jistoty v cizí zemi“. Explicitně jsme se zaměřili na to, jaký vliv má na integraci cizinců další vzdělání – konkrétně kurz „Český jazyk pro cizince“, který byl i společným kritériem pro výběr participantů. Cílem výzkumu bylo odpovědět na výzkumnou otázku: „Jaké jsou zkušenosti ukrajinských uprchlíků s integrací v České republice a jakým způsobem pomáhá další vzdělání a rekvalifikace jejich začleňování?“ Jelikož se jednalo o specifický homogenní vzorek, který reprezentoval uprchlíky z válkou zasažené země, rozhodli jsme se pro interpretativní fenomenologickou analýzu, která nám umožnila odhalit jedinečnou žitou zkušenost jedinců a porozumění jejich složité životní situaci. Vzhledem k charakteru výzkumné metody jsme stanovili širší okruh výzkumného problému: „Prožívání pocitů a zkušeností uprchlíků z válkou zasažené země“.

Během výzkumného šetření jsme zjistili, jaké jsou zkušenosti uprchlíků s integrací a rekvalifikačními kurzy a jakým způsobem ovlivňují jejich společenský, profesní, ale i běžný a rodinný život v hostitelské společnosti. Válka na Ukrajině donutila mnoho rodin opustit své domovy a přicestovat pro ně do neznámého prostředí. Nicméně nejen pro Ukrajince byla tato situace nová. Česká republika do března roku 2022 nezažila tak silnou migrační krizi spojenou s válečným konfliktem od konce 2. světové války. Státní správa byla pod intenzivním tlakem při řešení ukrajinské otázky, jelikož předešlé nástroje integrační politiky by nedosahovaly optimální účinnosti při podpoře a začleňování nových příchozích. Bylo nutné dosavadní mechanismy inovovat.

V teoretické části jsme se zaměřili na vývoj a vnímání integrace cizinců od 90. let 20. století a představili aktuální integrační nástroje na podporu

ukrajinských uprchlíků. Mezi klíčová témata patří dočasná ochrana, zdravotní pojištění, pomoc integračních center, podpora získání konkurenceschopnosti na pracovním trhu nebo přístup ke vzdělávání a nostrifikaci.

V empirické části jsme kromě formulace výzkumného problému a techniky výzkumu již konkrétně analyzovali prožívání pocitů a zkušeností ukrajinských uprchlíků v kontextu integrace. V první fázi jsme kategorizovali pozitivně a negativně laděné výroky participantů a následně komparovali společná témata na různých úrovních prožívané zkušenosti. Počáteční stav nově příchozích z Ukrajiny bychom mohli charakterizovat tématem "*Uprchlíci bez domova, práce a znalosti jazyka*". Toto nelehké období pocítovali participanté ve velké míře nepříjemný tlak, stres a vyčerpání z nové specifické životní situace. Ke zmiňovanému negativnímu prožívání zkušeností docházelo z důvodů projevujících se jazykové bariéry, neznalosti nového prostředí a místních struktur. Pro uprchlíky to znamenalo neustávající pocit nejistoty při nutnosti asistence druhých osob i u nejbánálnějších situací, jako byla například návštěva obchodu nebo lékárny. Na otázku, kdy se vrátí domů, zda se vrátí domů, neexistuje v současné době odpověď. Uprchlíci jsou stavěni před nelehkou životní volbu, jak uživit sebe a své blízké v nové zemi, kde si nejsou schopni udržet stejný životní standard jako na Ukrajině. Už jen z důvodu, že většina cizinců nemůže vykonávat stejnou profesi jako v rodné zemi.

Po přijetí základních faktů a ústupu počáteční bezmoci a beznaděje otevřeli uprchlíci novu kapitolu v hostitelské společnosti a to „*Začátek nové budoucnosti v neznámu.*“ Po prvotním šoku noví příchozí zjistili, že je nutné přizpůsobit se novým podmínkám, mají-li zabezpečit lepší budoucnost sobě i svým dětem. Kromě pomoci české státní správy v základních nezbytných potřebách jako je dočasná ochrana, zdravotní pojištění, humanitární dávka bydlení nebo školní docházka pro děti vyvstala otázka pracovního uplatnění. Protože sociální

dávky nemůžou zaručit životní standard, na který byli jedinci zvyklí z rodné země a ani zabezpečit všechny životní potřeby. Aby se uprchlíci mohli aktivně začít ucházet o plnohodnotná pracovní místa potřebovali překonat jazykovou bariéru. V momentě, kdy byly uprchlíkům nabídnuty další možnosti osobního i profesního rozvoje, doplnily se jejich dosavadní pocity vděčnosti o nové výzvy a vize. Pro získání sebejistoty v novém prostředí byla klíčová samostatnost. Protože čím více se dařilo uprchlíkům zapojovat do běžného života samostatně, tím se zvyšovala jejich šance pro optimální uplatnění na trhu práce.

V teoretické i empirické části jsme sledovali fenomén integrace cizinců. Nahlížel jsem na začleňování uprchlíků do hostitelské společnosti z osobního, sociálního i profesního hlediska. Věříme, že jsme důvody, proč je integrace cizinců tak důležitým prvkem, adekvátně vysvětlili. Přesto bychom na závěr rádi připomněli vizi jedné z participantek: „Přála bych si, aby cizinci, kteří zde žijí v Evropě nebyli zaplétáni do politiky. Nemají s tím nic společného, ani s politikou mezi státy. Přála bych si, aby si cizinci mohli najít dobrou práci a měli lepší život v Česku. A nikdo je nenapadal za národnost.“ Válečné konflikty v současné době nám ukazují, jak důležitá je lidská solidarita, empatie a respekt vůči druhým. Podporou cizinců i uprchlíků přispíváme k vytvoření bezpečného prostředí nejen pro současné, ale i pro budoucí generace. Každý jedinec bez ohledu na svůj původ, věk nebo rasu by měl mít právo rozvíjet své schopnosti a vést spokojený pracovní i rodinný život. Pokud se jedinec cítí jako plnohodnotný člen společnosti má intenzivnější motivaci přispívat k jejímu souladu a prosperitě.

Literatura

- [1] Barša, P., & Baršová, A. (2005). Přistěhovalectví a liberální stát. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- [2] Collaizzi, P. F. (1978). Psychological research as the phenomenologist views it. In R. S. Valle & M. King (Eds.), *Existential phenomenological alternatives for psychology* (pp. 48-71). New York: Plenum.
- [3] Člověk v tísní. (2023). Ukrajinská krize v historickém kontextu. Citováno 22. ledna 2024. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/ukrajinska-krize-v-historickem-kontextu-8589gp>
- [4] ČSÚ. (2023). Život cizinců v ČR. Citováno 25. ledna 2024. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/190557310/29002623.pdf/482050a4-c8f1-4386-b7f2-cce363bb551d?version=1.1>
- [5] Drbohlav, D. (2011). Migrace a (i)migranti v Česku. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- [6] EUR-Lex. (2022). Doporučení Komise (EU) 2022/554 ze dne 5. dubna 2022 o uznávání kvalifikací osob prchajících před ruskou invazí na Ukrajině. Citováno 15. února 2024. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32022H0554>
- [7] Evropská rada. (2023). Migrační a azylová politika EU. Příliv uprchlíků z Ukrajiny. Citováno 23. ledna 2024. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-migration-policy/refugee-inflow-from-ukraine/>
- [8] Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- [9] Heriban Kalíková, S., Čerychová, P. (Eds.). (2020). *Manuál lokální integrace migrantů v České republice: Rámec a aktéři integrace v ČR*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci.
- [10] Jelínková, M. (2022). *Metodika terénní sociální práce s migranty*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci.

- [11] Kvale, S. (1996). *InterViews: An Introduction To Qualitative Research Interviewing*. SAGE Publications Inc.
- [12] Leontiyeva, Y., & Pokorná, A. (2014). *Faktory bránící využití kvalifikace imigrantů na trhu práce v ČR*. Multikulturní centrum Praha. Citováno 25. ledna 2024. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/images/publikace/kvalifikace-final.pdf>
- [13] Leontiyeva, Y., Ezzeddine-Lukšíková, P., Hirt, T., Jakoubek, M., Kocourek, J., & Pažejová, L. (2006). *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- [14] Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada
- [15] Mišovič, J. (2019). *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
- [16] MMR ČR. (2022). *Doporučení pro obce: Oddělení regionální politiky*. Praha.
- [17] MPSV ČR. (2023). *Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Ve vzájemném respektu 2023*. Citováno 8. února 2024. Dostupné z: https://www.cizinci.cz/documents/551336/568629/Postup_pri_realizaci_KIC_v_roce_2023.pdf/26e119a4-4008-67db-1473-71acabbd3942
- [18] MŠMT ČR. (2024). *Metodické komentáře k zákonu Lex Ukrajina školství*. Praha.
- [19] MŠMT ČR. (2023). *Počty ukrajinských uprchlíků na českých školách*. Citováno 8. února 2024. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/aktualni-pocty-ukrajinskych-uprchliku-na-ceskych-skolach?highlightWords=PO%C4%8CTY+UKRAJINSK%C3%9DCH+D%C4%9AT%C3%8D+%C5%A0KOL%C3%81CH>
- [20] MŠMT ČR. (2023). *Zvláštní informace pro žadatele o nostrifikaci z Ukrajiny*. Citováno 14. února 2024. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/zvlastni-informace-pro-zadatele-o-nostrifikaci-z-ukrajiny>

- [21] Multikulturní centrum. (2023). Migrace online. Lex Ukrajina. Citováno 4. února 2024. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/lex-ukrajina-zakladni-prehled>
- [22] Multikulturní centrum. Metodika sdílení zkušeností v oblasti pracovního uplatnění cizinců. Citováno 9. února 2024. Dostupné z: https://migraceonline.cz/images/publikace/mkc_metodika_na_web-1.pdf
- [23] MV ČR. (2023). Dění v ukrajinské komunitě v ČR. Praha: Správa uprchlických zařízení.
- [24] MV ČR. (2023). Ukrajinští uprchlíci v Česku: Průzkum mezi registrovanými k prodloužení dočasné ochrany. Praha: PAQ Research
- [25] MV ČR. (2023). Adaptačně integrační kurzy. Citováno 5. února 2024. Dostupné z: <https://kurzy.frs.gov.cz/cs/uvodni-informace>
- [26] MV ČR. (2023). Naši Ukrajinci. Citováno 23. ledna 2024. Dostupné z: <https://www.nasiukrajinci.cz/cs/>
- [27] MV ČR. (2023). Oficiální webový portál pro cizince, kteří žijí nebo chtějí žít v České republice. Dočasná ochrana. Citováno 5. února 2024. Dostupné z: <https://frs.gov.cz/docasna-ochrana/>
- [28] MV ČR. (2023). Správa uprchlických zařízení MV. Citováno 27. ledna 2024. Dostupné z: <https://www.integracnicentra.cz/>
- [29] MV ČR. (2023). V České republice je aktuálně 325 tisíc uprchlíků z Ukrajiny. Citováno 22. ledna 2024. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/v-ceske-republice-je-aktualne-325-tisic-uprchliku-z-ukrajiny.aspx>
- [30] MZV. (1993). Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 208/1993 Sb.: Sdělení ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právním postavení uprchlíků a Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků, částka 52/1993.
- [31] NPI. (2023). Legislativa. Aktuální legislativa související se začleňováním žáků cizinců a ukrajinských žáků do českého vzdělávacího systému. Citováno 8. února 2024. Dostupné z: <https://cizinci.npi.cz/legislative/>

- [32] Operational Data Portal. (2023). Ukraine Refugee Situation. Citováno 8. února 2024. Dostupné z: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- [33] OSCE. (2023). Be safe from human trafficking. Citováno 9. února 2024. Dostupné z: <https://www.helpforukrainians.info/>
- [34] Plháková, A. (2003). Učebnice obecné psychologie. Praha: Academia.
- [35] Pokorná, A. (2014). Nostrifikace: Uznávání zahraničního vzdělání v ČR. Multikulturální centrum Praha. Citováno 14. února 2024. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/images/publikace/nostrifikace2.pdf>
- [36] Průcha, J. (2011). Multikulturální výchova. Praha: Triton.
- [37] Rakoczyová, M., & Trbola, R., (eds.). (2010). Sociální integrace přistěhovalců v České republice. Praha: SLON.
- [38] Řiháček, T., Čermák, I., Hytych, R., & kol. (2013). Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Citováno 5. února 2024. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/504618/mod_resource/content/3/Kvalitativni-analyza-textu%281%29.pdf
- [39] SMO. (2024). Vyhlášení výzvy OP AMIF na podporu bydlení vysídlených osob z Ukrajiny. Citováno 16. února 2024. Dostupné z: <https://www.smocr.cz/cs/novinky/a/vyhlaseni-vyzvy-op-amif-na-podporu-bydleni-vysidlenych-osob-z-ukrajiny>
- [40] STEM. (2023). Většině Čechů by nevadilo mít za souseda Vietnamce, život vedle ostatních národností z východu si však představit neumí. Citováno 9. března 2024. Dostupné z: <https://www.stem.cz/vetsine-cechu-by-nevadilo-mit-za-sousedu-vietnamce-zivot-vedle-ostatnich-narodnosti-z-vychodu-si-vsak-predstavit-neumi/>
- [41] Štefko, M., Scheu, H. C., & Koldinská, K. (2017). Sociální integrace cizinců. Praha: Auditorium.
- [42] Štica, P. (2014). Etika a migrace. Ostrava: Moravapress, s.r.o.
- [43] Trbola, R., & Rákoczyová, M. (Eds.). (2010). Vybrané aspekty života cizinců v České republice. Praha: VÚPS, v.v.i. Citováno 9. února 2024. Dostupné z: https://www.cizinci.cz/documents/551336/568661/Vybrane_aspekty.pdf/8c1a7675-1b71-7711-8056-59ea6df95ed2

- [44] Uherek, Z. (2005). Integrace cizinců z hlediska emického a etického. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- [45] ÚP ČR. (2023). Pomoc pro občany Ukrajiny a jejich zaměstnavatele. Citováno 1. března 2024. Dostupné z: <https://www.urad-prace.cz/web/cz/pomoc-pro-obcany-ukrajiny-a-jejich-zamestnavatele#kurz>

Seznam zkratek

KACPU – Krajské asistenčních center pomoci Ukrajině

ČSÚ – Český statistický úřad

ÚP ČR – Úřad práce České republiky

MMR ČR – Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky

MPSV ČR – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

MV ČR – Ministerstvo vnitra České republiky

MZV ČR – Ministerstvo zahraničních věcí České republiky

NPI – Národní pedagogický institut

OSCE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

SMO – Svaz měst a obcí

Seznam tabulek

Tabulka 1: Signifikantní výroky participantů z Ukrajiny, které znázorňují, kdy se uprchlíci cítili při integraci v České republice dobře.	52
Tabulka 2: Signifikantní výroky participantů z Ukrajiny, které znázorňují, kdy se uprchlíci necítili při integraci v České republice dobře.	53
Tabulka 3: Kategorizace výroků související s událostí, kdy se uprchlíci z Ukrajiny cítili při integraci dobře.	55
Tabulka 4: Kategorizace výroků souvisejících s událostí, kdy se uprchlíci z Ukrajiny necítili při integraci dobře.	55
Tabulka 5: Základní okruh otázek kladených během rozhovoru.....	56
Tabulka 6: Komparace společných témat různých úrovní prožívané zkušenosti.....	68

Příloha

Ukázka rozhovoru č. 1

T: Souhlasíte s nahráváním rozhovoru?

P: Ano, souhlasím.

T: Dokážete si vzpomenout, jak jste si cítila po příchodu do České republiky, když jste přijela?

Pocit strachu

P: Když jsem přijela do České republiky, tak jsem měla **velký strach z komunikace s lidmi**. Protože jsem vůbec nemluvila, tak jsem nic **neznala**. Zнала jsem pouze dvě slovíčka: „dobrý den a na shledanou“ (smích)“. To je vše.

T: Takže bylo asi náročnější se zapojit do toho každodenního života?

Pocit uspokojení

P: **Já jsem dlouhý čas nemluvila česky, a tak jsem hledala nějaký večerní kurz**. Tak když jsem ho našla, tak jsem chodila 5x týdně na **kurz. Tak jsem byla ráda, že se aspoň trošku domluví**ím.

T: A když jste šla třeba do obchodu tak jste se domlouvala anglicky?

P: Ne, česky jako: „Dobrý den, díky, na shledanou“ (smích).

T: A zažila jste i na začátku určitě nějakou komunikaci s úřady?

Pocit nejistoty

P: Úřady (přikývnutí). **Když jsem tam šla, tak už jsem něco znala, trochu mohla něco rozumět, tak i lidi mohli dát mi nějakou odpověď, protože já znala otázku. Ale byla jsem si nejistá**.

T: Prozradíte mi, jaké jste měla vzdělání a jakým dovednostem jste se věnovala, když jste přišla do České republiky?

P: Já jsem studovala desátou a jedenáctou třídu na střední škole a taky tančila hip hop.

T: A když jste přišla sem do České republiky řekla jste si, že byste si chtěla dodělat nějaké vzdělání nebo získat nějakou novou dovednost?

Negativní
pocit

P: Ano já jsem chtěla pracovat jako trenérka, ale dlouhý čas jsem nemohla, protože jsem nemluvila česky a nemohla jsem komunikovat se skupinou. Už pracuji jako trenérka a mám tři skupiny, protože už můžu komunikovat v pohodě. Tato práce mě baví a naplňuje.

Pocit uspo-
kojení

T: Z vašeho vyprávění jsem pochopila, že jste kurz českého jazyka zvládla úspěšně.

Pocit uspo-
kojení

P: No ..., kurz českého jazyka mi moc pomohl. Po každé lekci jsem zaznamenala nějaký pokrok u sebe, protože jsem znala nějaké slovíčka a věty, které jsem pak mohla používat. Byla jsem se sebou spokojená.

T: Tedy můžeme říct, že jste češtinu v podstatě hned začala používat v praxi, jak jste se naučila nějaké fráze, abyste si to vyzkoušela?

Pocit sebe-
jistoty

P: Tady už češtinu používám, protože se tak nebojím. A na začátku jsem měla velký strach, že řeknu něco špatně. Bála jsem se udělat chybu.

T: Bála jste se udělat chybu. A když jste třeba přišla z toho kurzu měla jste možnost mluvit s někým česky? Třeba v domácnosti nebo když jste měla nějaké pracovní příležitosti?

Příjemné
pocit

P: Já už jsem měla nějaké české kamarády. Tak všude, kde jsem mohla jsem odpovídala česky. A když mi kamarádi rozuměli, tak jsem měla radost.

T: A absolvovala jste ještě jiný kurz kromě českého jazyka?

Příjemné
pocit

P: Dva měsíce jsem chodila na kurz pečení, večerní kurz. A moc mě to bavilo.

T: A chtěla byste ještě navštívit jiný vzdělávací kurz?

Nová vý-
zva

P: Ano, já jsem chtěla, ale už nemůžu, protože budu nastupovat na školu a taky nemám čas na to. **Toto studium je pro mě výzva.**

Ukázka rozhovoru č. 2

T: Souhlasíte s nahráváním v rozhovoru?

P: Ano

T: Dokážete si vzpomenou, jak jste si cítila, když jste přijela do České republiky?

P: Ano, ehm já a moje rodina jsme z Chersonu. A to je takové město, které bylo pod okupací. **Velmi jsme se báli.** Takže minulý rok od 1. března jsme měli Rusi na tankách uprostřed města. **Ale my tady**

Pocit strachu

Pocit stresu, vyčerpání

máme vzdálené příbuzné, tak oni nám pomohli, pozvali nás sem. Byli jsme na cestě 3 dny. Promiňte (projev smutku). Tak když jsme

Pocit vděčnosti

dorazili, my jsme byli ve stresu. A pak... o trochu později, no cítíme se dobře, děkujeme za to, co máme. Máme tady klid a byd-

Pocit bezmoci

líme v bytě, a ten byt je od těch příbuzných. Ehm po pravdě řečeno, kdybychom neměli příbuzné, tak já prostě nevím, kde bychom byli.

T: Takže vám pomohli v podstatě se tady zapojit do toho každodenního běžného života?

P: Ano.

T: Že vám pomohli a ukázali, kde se třeba máte jít přihlásit?

Pocit vděčnosti

P: **Ano, určitě. A oni žili s námi... a do banky, do lékárny a v srpnu jsme šli spolu do školy, protože můj syn začal chodit do školy od září. Jsem jim opravdu vděčná.**

T: Jaké vzdělání a dovednosti jste měla, než jste sem přijela?

P: Vystudovala jsem Univerzitu v Chersonu. A pak dlouhou dobu jsem pracovala jako manažerka v námořnické agentuře, protože Cherson je říční a námořní přístav. Vy tady to vůbec nemáte, protože nemáte moře.

T: Ano.

P: Ano já jsem pomáhala ukrajinským námořníkům jako najít práci na zahraničních lodích. Tak to... to bylo, co jsem dělala.

T: Já to trochu znám, můj tatínek byl námořník a taky byl i na Ukrajině.

P: Aha (smích). Můj manžel je taky námořník.

T: A jaké máte třeba zkušenosti tedy s těmi vzdělávacími kurzy pro dospělé? Prozradíte mi, jaké rekvalifikační kurzy jste všechny navštívila?

Příjemný
pocit

P: **Absolvovala jsem jeden kurz češtiny pro cizince. To bylo moc fajn.**

T: **A chtěla byste se třeba zaměřit na nějaký profesní rozvoj v budoucnu, s nějakým dalším vzdělávacím kurzem?**

Pocit bez-
naděje

P: **Ehm, to prostě nevím, protože všechno je jiné. Nemůžu pracovat jako v námořní agentuře, to určitě ne. Prostě nevím, jako to je trochu těžké, co bych tady mohla dělat, aby se mi to líbilo a bylo by to pro mě fajn, protože mám syna. Ten tady chodí do školy. Maminku a ona už je důchodce a bude mít 70. Ona jako docela nemůže mě tady pomoci se synem.**

T: Ano. **A jaký jste měla pocit ze vzdělávacího kurzu té češtiny? Bylo to pro Vás asi ze začátku náročné nebo už jste znala nějaké česká slovíčka, když jste sem přišla?**

Pocit sebe-
jistoty

P: **Já jsem se učila trochu v létě, no a taky chtěla jsem mluvit, tak pro mě to bylo opravdu fajn. A to moc mi pomohlo líp komunikovat a už jako **nemám takový strach**, že si s někým vůbec nebudu rozumět. **Po pravdě řečeno, když jsem poprvé volala taxi, jednou****

Pocit nejis-
toty

v březnu. Měla jsem nějaký takový strach, že když budu volat taxi. On se mě bude něco ptát nebo co a já nebudu vědět co říct. Cítila jsem se jako dítě. Já jsem dospělá a nemůžu komunikovat. **To je opravdu takové stresové. Tak no, už to je dobré, ale no...**

T: A jaký je váš názor na podporu integrace cizinců? Měla jste dostatek informací, když jste přijela, že Vám dokázali poradit na úřadě, kam máte dále zajít nebo kde se přihlásit na kurz češtiny? Byly nějaké informace, které vám třeba vyloženě chyběly?

P: Když... když jsem se zaregistrovala na úřadě práce, tak jsem měla tady schůzku a ptali se mě, jestli nechci nějaký kurz. A já jsem chtěla češtinu pro cizince. To byla práce úřadu práce určitě. **Ano, ještě v létě můj syn šel na adaptační tábor, a to byla iniciativa, myslím, že Domova dětí a mládeže a určitě nějakého sponzora, a to nevím, kdo byl. Ale to bylo opravdu fajn pro mého syna. On měl jako štěstí, protože on tady nemá kamarády, nikoho tady. Takže on šel tady na jeden týden a pak chtěl ještě jeden týden a pak chtěl ještě týden (smích). Tak to bylo skoro 3 týdny a pak v srpnu plakal, že to už skončilo. Takže já jsem psala paní ředitelce Domova dětí a mládeže, že to bylo opravdu fajn a ten sponzor, kdo to byl já nevím, ale to bylo opravdu cenné. Velice si toho vážíme.** A ještě máme taky sponzora tady, který myslím, že je to Tradix. Byla jako schůzka ve škole XY a my jsme šli tady, protože je to vedle domu. **A oni nám říkali, že když jsme z Ukrajiny, tak že můj syn, když bude chtít může chodit na tenis. A oni to jako budou platit 80 na 20 a pro nás je to určitě lepší.** Takže on šel a pak a pak to měl rád, tak chodí na tenis každý týden, jednou chodí a oni to zaplatili jako 80 %.

T: A co je podle Vás a vaší zkušenosti na životě v České republice a na Ukrajině nejvíce odlišné? Co jste se musela dovzdělávat? Asi je tam trochu odlišný systém.

P: No, hm jako v květnu minulého roku můj syn spadl z houpačky a bylo mu špatně, **tak jsme šli do nemocnice a museli jsme tam být 3 dny. Tak bych chtěla říct, že nemocniční pokoj je opravdu dobře vybavený. A taky myslím, že tady máte veřejnou dopravu opravdu**

Pocit vděčnosti

Pocit bezpečí

takovou no lepší a čistější a **funguje opravdu jako fajn a cítíme se tady bezpečněji.** Jsme to zkusili, protože nemáme tady auto. Naše auto je v Chersonu. Když chceme jet někdy, tak vždycky autobusem nebo vlakem, a to funguje fajn. Myslím, že kola jsou tady populárnější a oblíbenější. Myslím, že je to jako zdravý život pro lidi. A skoro každý den vidím dospělé lidi a starší lidi, kteří rádi jezdí. Na Ukrajině to není tak. Jako můj syn má už osm, ale on neměl kolo a neumí jezdit na kole. Já umím, ale on ještě ne. Cherson je opravdu velké město, ale my jako nemáme takovou dobrou cestu pro kolo. To je jako trochu risk pro děti. A ještě je pro nás trochu nezvykle, že vy tady máte o víkendech a svátcích vše zavřeno. Jako no skoro nefunguje nic o víkendu. Na Ukrajině to není tak, nám jako vše funguje, o svátcích nebo víkendu, to jako...

T: Ano, rozumím. A dokázal se syn dobře socializovat ve škole? Má tady kamarády, chodí tam rád?

P: **Ano, on má rád školu a už má kamarády. A dvakrát už dostal pozvánku na narozeniny, a to byli Češi jenom Češi. On už mluví a rozumí a paní učitelka myslí, že je šikovný, protože mluví tak rychle a opravdu líp než já.** A někdy, už nepamatuji, kdy se mě ptali, kde studuje. Nějaká paní nebo pán se mě ptal. Oni si mysleli, že má bonusovou češtinu. A on to má opravdu ve škole. **Čtyřikrát týdně má bonusovou češtinu, takže to funguje dobře. Jsem za něho opravdu ráda.**

Pocit vděčnosti

T: Vy už taky krásně mluvíte česky.

P: Děkuji moc, ale snažím se, učím se. To není tak jednoduché pro mě, protože je to cizí jazyk a gramatika je opravdu těžká. **Já jsem si nikdy nemyslela, že čeština bude taková.** Já bych řekla jako, ta němčina nebo ruština, ta gramatika je opravdu... **mluvím taky anglicky, takže to vím, že anglicky to je nic (smích).** Jako anglicky... jako

Pocit nepřijemného tlaku

jednoduchý. Čeština není taková. Ale no to je váš no váš život, tak musím komunikovat. **Musím se snažit.**

T: A když jste sem přišla mluvila jste třeba s někým anglicky, než jste se naučila základy češtiny nebo Vám rozuměli, když jste mluvila třeba ukrajinsky? V obchodě nebo kdy jste šla někam na úřad?

P: Já jsem zkusila mluvit anglicky, ale skoro nikdo nemluví, jenom puberťáci. A ti mluví opravdu dobře. Tak mě to napadlo, že když něco budu potřebovat, tak se zeptám nějakého puberťáka. A oni to vždy chápali, a to je fajn. To je důkaz, že děti ve škole se učí dobře angličtinu. A já vím, že můj syn chodí do školy, tak oni tady mají jako druhý cizí jazyk... jako například němčinu nebo španělštinu, myslím, že i ruštinu a může být i francouzština. Myslím, že to je opravdu dobře. Já jsem tady chodila za paní Y, protože ona mluví anglicky a no a tak. Zkusila jsem mluvit česky, jak jsem mohla.

T: Měli jste i nějaké materiály poskytnuté od paní lektorky?

P: Ano, paní lektorka je taková opravdu taková dobrá paní a hodná učitelka. A ona nám vždy pomáhala a doufám, že bude mít nějaký jiný kurz. Ten kurz, co jsem absolvovala byl pro A1 a A2. Ale chtěla bych pokračovat.

T: A řekla byste že by bylo třeba ještě něco vylepšit v přístupu k Vám cizinců, že by se k Vám třeba lépe měli dostávat informace? Nebo něco celkově zlepšit v přístupu České republiky?

P: **Víte co, to není vaše válka. Já to chápu. Nic nezměním jako to je opravdu cenné, že tady jsou lidi, kteří chtějí pomoci, ale no prostě nevím (pláč). Víte, co Cherson je jako pod palbou každý den, tak co, kdo může pomoci.**

Pozastavení: malá pauza k uklidnění participantky.

T: Můžeme pokračovat?

P: Ano, jistě.

Pocit beznaděje, bezmoci

T: A cítíte se tady teď dobře se synem, rodinou?

Pocit bez-
naděje, bez-
moci

P: My máme tady klid určitě, **ale ten stres**. No já **mám ho v hlavě**.
Spím špatně a no syn taky říká, kdy se vrátíme. Ale já prostě nevím
kdy.

T: A byla byste ráda, kdybychom tedy třeba i pro Vás měli nějaké
spolky i pro dospělé z Ukrajiny, kde byste se mohli scházet?

Pocit úz-
kosti

P: Mm. **To je víte, to je takové... ono to bolí mě**. Já bych nechtěla o
tom s někým mluvit každý den. Já mám ráda Ukrajince, ale já mám
trochu jiný život, než jsem měla a oni určitě taky. Mají jiný život. Já
to chápu. Ono to pomáhá, když mluvíš s někým v ukrajinštině a oni
ti rozumí, **ale to je jako těžké mluvit o válce každý den**.

Ukázka rozhovoru č. 3

T: Souhlasíte s nahráváním rozhovoru?

P: Ano

T: Dokážete si vzpomenout, jak jste se cítila po příchodu do České republiky?

P: No po příchodu. My jsme nevěděli, co to je válka. Já jsem nechtěla, aby děti prožily další stres, protože před 4 roky mi zemřel manžel a oni už měli ten stres a nechtěla jsem, aby to ještě zažili.

Pocit stresu

Myslela jsem, že jim zlepším život anebo je ochráním tady. A tady to, no dost dobře se to dalo, protože tady už byli nějací lidé z Ukrajiny a oni nám pomohli. My, když jsme dojeli, tak jsme měli už byt, spolubydlení v domě. A oni už nám tady pomohli do školy, do obchodu, protože všechno to bylo nové a nevěděli jsme, co a jak. Poprvé jsme moc chodili pěšky, no nevěděli jsme, kde tady je obchod nebo lékárna a vypadalo to tak, že jsme šli do obchodu 40 minut, ale to bylo tak (smích). A už potom jak jsme se trošku naučili, poslouchali, tak něco tady bylo jako na Ukrajině. Je to podobně tak. My jsme si to trošku osvojili.

T: Ano, rozumím. A třeba ti přátelé, ke kterým jste šli, tak Vám pomohli se zapojit do běžného života, že Vám třeba řekli, kde se máte jít zapsat na úřad?

Pocit vděčnosti

P: Jo. Všechno na policii, VZP to vše nám pomohli ti lidi. Ve škole taky nám taky pomohli. Byli jsme za to moc rádi.

T: Jak máte staré děti?

P: Mám už dost velké děti. Dcera má 16 let a syn 14 let.

T: Takže střední školy jste hledali?

P: Jo, právě paní X říkala, že chodí do školy XY a oni tam mají učitele angličtiny.

T: Jaké vzdělání jste měla, než jste přišla do České republiky?

P: Na Ukrajině jsem byla vychovatelka v mateřské školce.

T: A chtěla byste se třeba i tady takto uplatnit, kdybyste si dodělala potřebnou kvalifikaci? Počítám, že jste absolvovala taky kurz českého jazyka, protože krásně mluvíte česky.

P: Ano, no chtěla bych, tak pracovat s touto specializací. Ale to se potřebuju učit. Něco už víme, trošku mluvíme, rozumíme. No není to tak snadná. **Mám strach, že to nepůjde.**

T: Takže byste chtěla navštívit nějaký další kurz českého jazyka, jestli jsem to správně pochopila.

P: Ano.

T: Takže po příchodu do České republiky jste získala tu největší dovednost, že jste se naučila nový jazyk obstojně.

P: Ano (smích).

T: A navštívila jste třeba ještě jiný kurz kromě té češtiny?

P: Ehm ne. Česky ještě poslouchám na telefonu.

T: Ani sociokulturní kurz jste ještě nenavštívila?

P: Ne.

T: A učí Vás třeba i na tom kurzu nějaké informace o České republice, které by pro Vás byly nové?

P: (Neodpovídá).

Tlumočnick: (Komunikace s participantkou).

P: No to bylo všechno nové, protože my jsme nebyli nikdy pryč z Ukrajiny. Všechno, co jsme se učili nebo poslouchali, to bylo vše jako nové... nové informace o České republice, jazyku.

T: Materiály jste dostávali v ukrajinštině?

P: Jo. Byl tam jako překlad, takže jsme rozuměli.

T: A nějakou aplikaci Vám doporučovali, abyste se mohli zlepšit v češtině?

Pocit bez-
pečí

P: My máme ten kurz, učebnice, elektronickou variantu. Paní učitelka nám pomáhá. Když jsme něco potřebovali, tak nám pomáhala překládat. **To bylo pro mě uklidňující.**

T: Takže můžete říct, že po tom kurzu českého jazyka se Vám zpříjemnil život, lépe se tady cítíte a orientujete.

P: Jo.

T: A jak dlouho jste tady?

P: Už rok.

T: Rok, tak už jste si tady zvykla, že je něco jiného než na Ukrajině.

P: Jo. Bylo to půl roku složitější, ale potom to trochu šlo.

T: Bylo něco opravdu odlišného, na co jste si tady musela zvyknout? Systém, zdravotní péče?

P: **Zdravotní systém je tady lepší. Děti byly nemocné a dcera měla taky jako akné. Dlouho jsme chodili k doktorovi. Celých 9 měsíců. A teď už to vypadá dobře. Minulý rok v létě, to měla moc strašné a nerozuměli jsme tomu, proč tomu tak je. Onemocněla ze stresu.**

Pocit stresu,
nepříjemného tlaku

T: To je velmi pravděpodobné.

P: Po první jsme byli v nemocnici, protože jsme nevěděli, kam máme jít. No, ale už ten doktor... jako našel, co je to a jak to bude léčit. Protože my jsme toho už zkusili, léků a nic nepomáhalo. Teď už je to v pořádku.

Ukázka rozhovoru č. 4

T: Souhlasíte s nahráváním rozhovoru.

P: Ano, souhlasím.

T: Dokáže si vzpomenout, jak jste se cítila při příchodu do České republiky? Jak se Vám podařilo se zapojit do běžného života?

Pocit bezpečí

P: **Cítila jsem se bezpečně** (smích).

T: Dokázala jste si obstarat základní potřeby, např. zajít si do obchodu nebo na úřad?

P: Na úřad práce jsem došla...

P: (Třes rukou).

Tlumočnick: Nestresujte se. Mluvte svými slovy.

T: Nebojte. Co bylo nejnáročnější po tom příchodu? Možná to bude lepší přeložit.

Tlumočnick: (Komunikace s participantkou).

Pocit strachu

P: Jazyk. **Měla jsem velký strach. Nemohla jsem mluvit česky.**

T: Měla jste tady rodinu nebo přátele, kteří Vám pomáhali?

P: Hm. Přátele ne. S rodinou jsem tady.

Tlumočnick: Kdo je tady s Vámi?

P: Syn a dcera.

T: Pomohl Vám někdo zajistit péči lékaře, když jste přišla? Pomohli Vám přímo na úřadě vybavit nutné záležitosti?

P: Ano, na úřadě pomohli. Za půl roku jsem přišla na úřad práce a začala jsem kurz českého jazyka.

T: A jaké jste měla vzdělání, než jste přišla do České republiky?

P: Pracovala jsem v mateřské škole.

T: A chtěla byste se tomu věnovat i nadále nebo máte již jiný plán?

P: Ne, chtěla bych pokračovat dál. A chtěla bych pokračovat v kurzu českého jazyka.

T: Takže jste absolvovala kurz českého jazyka. To byla Vaše první příprava pro to další profesní zaměření.

P: Ano.

T: Vy jste navštívila pouze kurz českého jazyka nebo i nějaký jiný kurz?

P: Ne. Dva kurzy českého jazyka.

T: A sociokulturní kurz ne?

P: Ne.

T: Myslíte, že tento kurz měl vliv na Vaše budoucí profesní uplatnění? Že vám to pomůže v práci?

P: Já nevím. Zatím mi ta čeština moc nejde.

T: A jak po skončení kurzu používáte český jazyk v praxi?

P: Užívám v obchodě a lékárně.

T: A mluvíte někdy třeba i s dětmi česky?

P: Trochu. Padesát na padesát (smích).

T: **A jak jste se cítila po absolvování kurzu? Cítila jste se jistější, když jste někam šla?**

Pocit větší
jistoty

P: **Cítila jsem se jistější.**

T: A co byste řekla, že je odlišné na běžném životě v České republice a na Ukrajině? Co bylo pro Vás nové?

P: V Česku je lepší život.

Tlumočnick: A co je lepší?

P: Když pracuješ, tak máš peníze (smích). Na Ukrajině je to špatné.

T: A pracovala jste tady už na nějaké brigádě?

P: Ne.

T: **A jak jste se cítila na tom vzdělávacím kurzu? Je něco, co by se podle Vás dalo zlepšit? Chyběli Vám nějaké informace.**

Pocit uspo-
kojení

P: **Vše bylo v pořádku. Byla jsem spokojená.**

Ukázka rozhovoru č. 5

T: Já se Vás na úvod zeptám. Souhlasíte s nahráváním rozhovoru?

P: Ano, ano.

T: Dokážete si vzpomenout, jak jste se cítila po příchodu do České republiky? Jak se Vám dařilo se začleňovat do běžného života?

P: Bydlím kousek od města XY. Našla jsem si přítele a sním bydlíme v rodinném domku. Mám s sebou taky syna. Ten chodí na střední školu a chtěl by jít studovat na VŠ – farmacii.

T: A když jste sem přišla dělala Vám potíže třeba jazyk? Bylo tady něco nového, než jste znala ze své rodné země?

P: Ano, pracovala jsem na Ukrajině jako účetní 14 let. Studovala jsem na VŠ. Po příjezdu do ČR jsem absolvovala základní kurz českého jazyka. Česky jsem moc nemluvila, a proto jsem si našla práci jako prodavačka v hypermarketu. Tady jsem pracovala několik měsíců.

T: Než jste přišla do ČR, tak jste vystudovala vysokou školu v oboru účetnictví?

P: Ano, ano. No na úřadě práce mi řekli, že si musím najít stejný obor na VŠ, aby mi uznali vzdělání. Našla jsem fakultu na UTB, kde mají stejný obor. Uznali mi jenom bakaláře, protože mám cizí diplom.

T: A máte v plánu si dodělat VŠ nebo pracovat s titulem bakalář?

P: Jako účetní pracovat nemůžu, protože musím absolvovat kurz účetnictví, abych mohla v tomto oboru pracovat.

T: Plánujete si jej dodělat?

P: Ano. Účetnictví, a nakonec budu pracovat ve své profesi.

T: A absolvovala jste i jiný kurz než českého jazyka?

P: No, já jsem skončila základní kurz v březnu tohoto roku. Více rozumím a mluvím česky. Česká gramatika je složitá. Ještě mám problém se psaním. V ukrajinštině nejsou háčky, čárky a kroužky.

T: Myslíte, že kurz českého jazyka měl vliv na Vaše budoucí uplatnění?

P: Určitě ano. Kurz byl velice zajímavý. My jsme mluvili, hráli, psali testy. **Musím studovat češtinu dál, abych dobře mluvila česky, je důležité se nebát, že ti druhý člověk nebude rozumět.**

Nové zkušenosti

T: Takže po tom kurzu se Vám dařilo se lépe začlenit do běžného života? Byla jste si jistější, když jste si hledala práci?

P: Ano, byla. Je důležité je se nebát, že tě nepochopí. Musíš mluvit, psát atd.

T: Máte nějaké doporučení pro zlepšení kurzů českého jazyka? Něco, co by pomohlo lidem, kteří sem přijdou?

P: Já myslím, že pro integraci by bylo lepší mít více kurzů pro cizince. Aby cizinci mohli pracovat ve své profesi, kterou získali ve své rodné zemi. To by bylo lepší pro život, abychom potom našli dobrou práci.

T: Je něco, co by se mělo změnit v přístupu České republiky k Vám jako cizincům?

Nové vize

P: Ano. **Přála bych si, aby cizinci, kteří zde žijí v Evropě nebyli zaplétaní do politiky. Nemají s tím nic společného ani s politikou mezi státy. Přála bych si, aby si cizinci mohli najít dobrou práci a měli lepší život v Česku. A nikdo je nenapadal za národnost.**

T: To je určitě pravda. A když jste přijela, pamatujete si, co pro Vás bylo složitější, že jste to třeba neznala? **Měla jste všechny informace**

Pocit nejistoty

o zdravotnictví třeba?

P: **Můj přítel mi pomohl. Ale bylo to pro mě složité si zvyknout.**

T: A našla jste si tady další koníčky nebo prohloubila nějaké dovednosti?

Pocit uspokojení

P: **Mám koníček, který ráda dělám.** Dekorace pro domov. To jenom tak. Neměla jsem to, jak se naučit. Jenom na internetu jsem si to našla, nemám žádný kurz.

T: A když jste šla poprvé do práce, kdy jste pracovala jako prodávačka, jak dlouhou dobu jste byla tady v České republice?

P: Ano. Tak myslím, že měsíc. **Nejdřív jsem šla na kurz českého jazyka a pak do hypermarketu.**

T: Bylo to náročné?

Pocit stresu, nepříjemného tlaku

P: **Bylo to strašně náročné. Kvůli češtině. Já jsem se hodně stresovala,** no musela jsem to nějak zvládnout, komunikovat s lidmi. Pracovala jsem v těžkém úseku – drogérii. **Byly tam těžké věci, noční směny. Věděla jsem, že musím, jak Češi říkají „makat“, aby mě z ní**

Příjemný pocit

nevyhodili. A paní vedoucí mě vždy chválila, že jsem pracovitá a dělám vše dobře.